

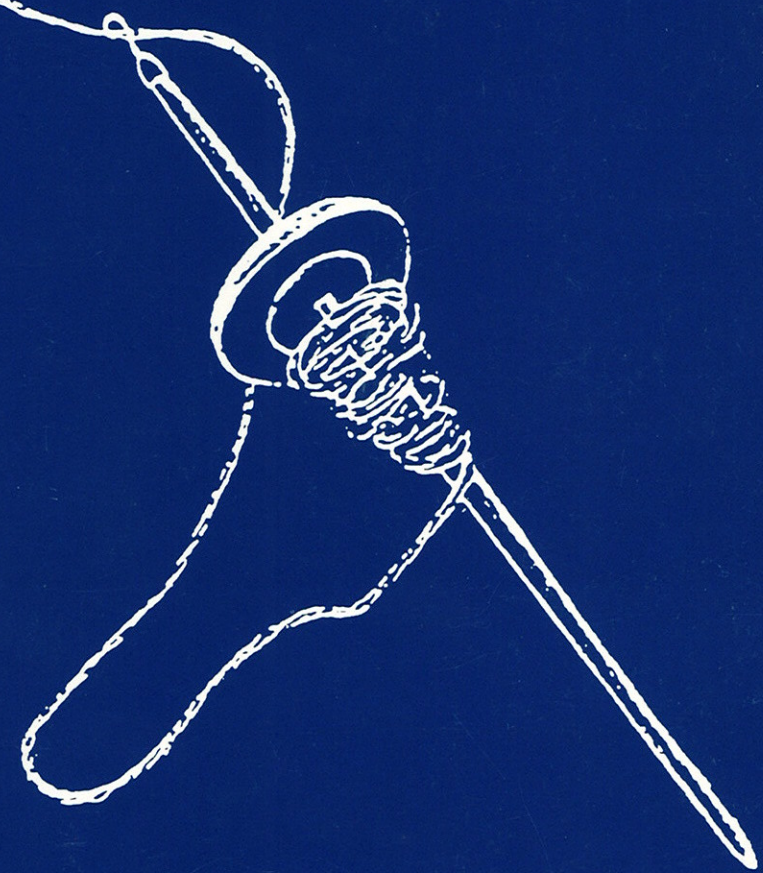

Adolf Steinsland og Anders Stakkeland

KVINESDAL HISTORIELAG

KVINESDAL HISTORIELAG

Kvinesdal Historielag

Kvinesdal Historielag

Stiftet 1984

Redaktør: Svein Jortveit

Styret i laget etter årsmøtet 11. Mars 1999:

Kenneth Trælandshei, leder

Petter Bøgvald Svindland, nestleder

Hjørdis Johnsen, sekretær

Anne-Berit Erfjord, kasserer

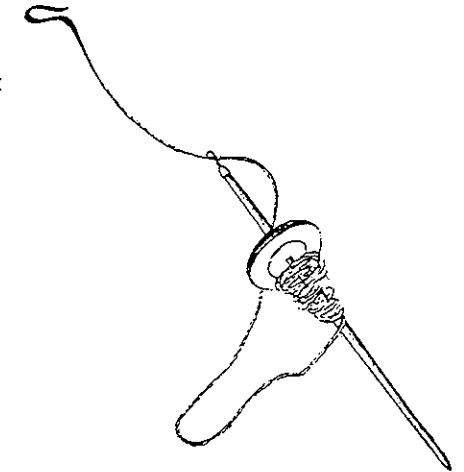
Berit Jortveit

Tor Myglund

Ingvald Tjørnhom

Karen Sindland, varamedlem

Jens Narvestad, varamedlem

Lagets adresse:

4480 Kvinesdal

Telefoner:

Leder: 38 35 25 00

Kasserer: 38 35 01 34

Kontingenten er kr. 75,- for 2000

Medlemstallet pr. 1.1.2000 var 506

Laget har for salg:

Årsskriftene fra 1987 til og med 1999 (-86, -90, -91 utsolgt) kr. 30,- pr. hefte, for 2000 er prisen kr. 50,- For medlemmer er heftet med i kontingenten.

Bøker: Ludvig Daae: En Krønike fra Kvinesdal. Nyutgivelse av boka fra 1894.

Pris: kr. 150,-

Lars Emanuel Egeland: Krigsårene i Kvinesdal, utgitt 1995. Pris: kr.240,-

Gabriel Villumsen Fede: Fra det gamle Kvin. Bidrag til Fede Herreds Historie. Pris: kr. 75,-

Trykk: Hegland Trykkeri, Flekkefjord.

Opplag: 750

ISSN 0802-9113

Fra stakkesetting på Mykland 12. august 1995. Foto: Johannes Hamre

Fra Knabekniben 31. august 1997. Foto: Johannes Hamre

Innhold:

Redaktørens side	4
Årsmelding 1999	5
Regnskap 1999.....	6
Aktiviteter 1999	7
Aktiviteter 2000	9
Restaurerte varde fra 1. verdenskrig	10
Betania, det eldste bedehuset i gamle Kvinesdal kommune	13
Gamle bilder fra Kvinesdal gjennom 150 år.....	17
Prolog til utvandrerfestivalen 1999	19
Ein Heim	23
Brødrene Andreas og Karl Jerstad og deres år i U.S.A.	25
Måle æ noge a dæ mætnaste me heve.....	38
Har du lest Krøniken?.....	46
Adolf, einebuaren på Steinsland	47
Fra Lister Lehn tingbok	51
Sibbubåten	55
Folkets Hus	57
Jernbaneanlegget Kristiansand-Moi 3. avdeling, Kvinesdal	60
Fattiggassa i Kvinesdal 1832	63
Kvin og rikssamlingen	67
Mer lokallhistorie fra Kvinesdal	74
En dag på Øvre Londal	75
Erindringer fra et langt liv på sjøen	79
Gusedalen - frå einbølt gard til folkerik grend	88
Medlemmer i Kvinesdal Historielag 1999.....	105

Redaktørens side

Igjen er tiden inne for et nytt nummer av årsskriftet til Kvinesdal historielag - kanskje det siste i nåværende form. Neste års utgave blir sannsynligvis endret til større format - og dermed vil redaksjonsnemnda ha behov for flere artikler om dagliglivet i bygda vår - både i fjern og ikke minst nær fortid.

Jeg vil takke alle som har bidratt med stoff til det nye årtusenets første utgave. Artikler som vil være med på å styrke tilhørigheten til vår vakre bygd og vår forståelse av det slit og den innsats tidligere generasjoner har utført.

De lokale annonsørene stiller alltid opp - en støtte som historielaget setter meget stor pris på.

Bernt Erfjord er en uhyre viktig person i arbeidet med årsskriftet - nok en gang hjertelig takk for tilrettelegging og redigering.

Svein Jortveit

Fra historielagets tur 29. juli 1999 til Fjotlandsfjellet. Foto: Johannes Hamre.

Årsmelding fra Kvinesdal Historielag 1999

Styret har i 1999 bestått av:

Leder:	Kenneth Trælandshei
Nestleder:	Petter Bøgvald Svindland
Sekretær:	Hjørdis Johnsen
Kasserer:	Anne-Berit Erfjord
Styremedlemmer:	Tor Mygland, Berit Jortveit, Ingvald Tjørnholm
Varamedlemmer:	Karen Sindland og Jens Narvestad
Redaktør:	Svein Jortveit
Red.nevnd:	Harald Aamodt, Arentz Håland, Johannes Hamre og Lars Emanuel Egeland
Slektsgranskingsgruppa:	Hjørdis Johnsen og Randi Solås
Revisor:	Sigvald Rob
Valgnevnd:	Ingebjørg Seland og Tor Tjørnholm

1999 har også vært et aktivt år med mange turer og aktiviteter. Det er avholdt seks styremøter, der også varamedlemmene har møtt. Vi har i 1999 utgitt Ludvig Daae-boka. Dette arbeidet har vi holdt på med i flere år, så det var godt å få det slutført. I løpet av dette året vil vi få trykket og utgitt navnerregisteret til bygdebøkene for Kvinesdal.

I tillegg til årsmøtet, har vi hatt et førjulsmøte på Kvinesdal videregående skole der tema var utvandringshistorie ved Sigmar Myhre. Det har vært arrangert busstur til Lindesnes og flere fotturer, se ref i årsskriftet.

Det vil også i år bli arrangert en del fotturer og en femdagers tur til Irland i august med Arnvid Lillehammer som reiseleder. Historielaget var med i tusenårskomiteen og vi var ansvarlig for tenning av vedene på Frøylandsveten og Gaustadvia.

På bygdekvalden i november fikk Gunhild og Sigmund Frøystad bygningsvernprisen for huset sitt på Solås. Studiesirkelen i slektsgranskning på tirsdagene har hatt nye deltagere og vil fortsette i 2000. Anne-Berit Erfjord er med i komiteen som skal lage plan over Kvinavassdraget.

Medlemstallet har økt fra 440 til hele 506.

Kvinesdal januar 2000

For styret
Kenneth Trælandshei
leder

Regnskap for Kvinesdal Historielag 1999

UTGIFTER:	(tilsv. tall 1998)	
Årsskrift	22.866,-	(16.713,-)
Møter / turer	32.692,-	(16.486,-)
Konsert Røfstad	23.693,-	
Annonser	3.156,68	(2.872,24)
Porto / kontorutgifter	5.924,38	(5.351,32)
Kontingent Landslaget, m.fl.	2.000,-	(1.641,-)
Landsmøte, årsmøter, m.m.	7.368,-	(370,-)
Slektsgransking, biblioteket	1.490,-	(1.010,-)
Kjøp av bøker m.m.		(1.580,-)
Ludvig Daae-boka	43.564,65	(3.503,20)
Vedr. navneregister til bygdeboka		(3.000,-)
Vedr. innsamling av minnestoff	1.968,-	(3.000,-)
Rest Orknøytur		(4.917,-)
Tilskudd premier trimopplegg		(2.150,-)
Diverse	233,-	(1.322,-)
	<u>144.955,88</u>	<u>(63.915,76)</u>

INNTEKTER:		
Medlemskontingenter	30.292,-	(26.640,-)
Inntekter av møter / turer	19.025,-	(15.007,-)
Konsert Røfstad, billettinntekter	17.281,-	
Konsert Røfstad, tilskudd Fylkeskommunen	10.000,-	
Salg av årsskrift og annonser	7.405,-	(5.940,-)
Salg av Ludvig Daae-boka	16.900,-	
Salg av andre bøker m.m.	2.177,75	(2.930,-)
Innbetaling Orknøyturen		(3.910,-)
Tilskudd til annonser	689,-	(607,-)
Tilskudd Kvinesdal Sparebank	1.500,-	
Tilskudd Folkeuniversitetet	700,-	
Renter Kvinesdal Sparebank	6.516,17	(4.813,-)
	<u>112.485,92</u>	<u>(59.847,-)</u>

	112.485,92	144.955,88
Beholdning 1.1.1999	133.708,74	
Balanse		101.238,78
+	<u>246.194,66</u>	<u>246.194,66</u>
Beholdning 1.1.2000	101.238,74	

Kvinesdal 11.1.2000
Anne-Berit Erfjord (sign)
Kassierer

Regnskapet er revidert og funnet i orden.
Det anbefales godkjent.
Kvinesdal den 14.01.2000
Sigvald Rob (sign) Revisor

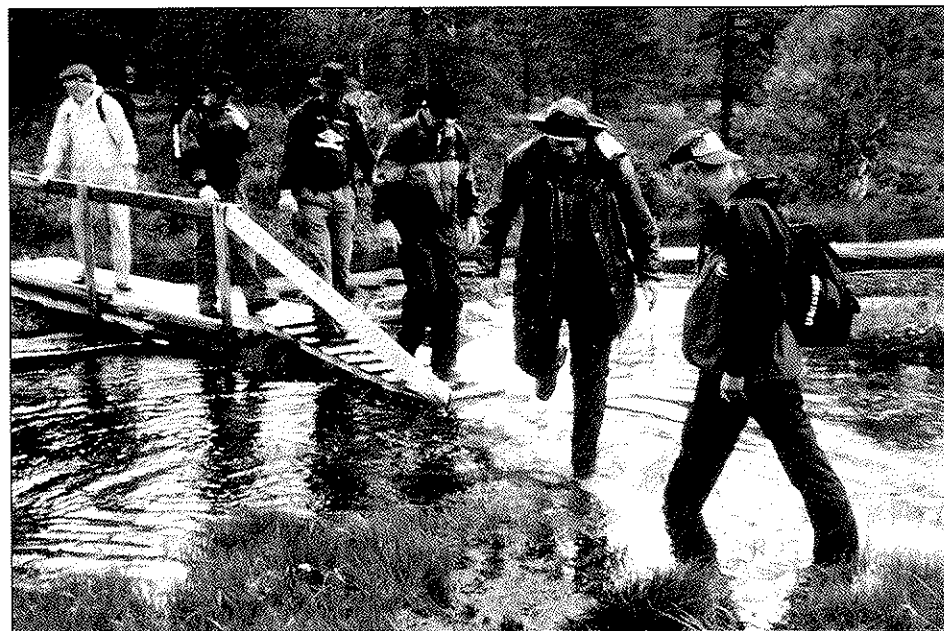

Sportsgudstjeneste ved Grimeknuden 13. mai 1999. Foto: Johannes Hamre.

Aktiviteter i Kvinesdal Historielag i 1999

- 12. januar Slektsgranskingsgruppa startet opp igjen på biblioteket.
- 17. februar Årsskriftet ferdig.
- 11. mars Årsmøte på Kvinesdal Videregående skole. Leif Dybing viste lysbilder og fortalte om Egersund Fajanse. Johannes Hamre viste lysbilder fra årets turer. Nesten 70 var tilstede.
- 14. mars Skitur Årli - Nekland. 10 personer fikk stemplet trimkortet. Fin løype i gråvær.
- 20. april Ludvig Daae-boka ferdig.
- 25. april Busstur til Lindesnes med omvisning på Vigeland Bygdemuseum og Spangereid Kirke. Bra vær og god mat på Havfruen Restaurant. Det måtte to busser til for å få med alle 70.
- 13. mai Kr.Himmelfartsdag. Fottur fra Helle til Grimeknuden. Sportsandakt ved

- sogneprest Skiftun. Litt kaldt og blåsende, like vel var 63 med på en fin tur som gikk tilbake om Berghom.
- 4.-6. juni Årsmøte i Landslaget for Lokalhistorie i Kopervik. 5 fra laget deltok.
20. juni Fottur fra Seland i Fjotland til Oftedal i Sirdal. Dette var en naturlostur og Sirdal Historielag var medarrangør. Nedbørrekord døgnet før skremte en del, men de 32 som møtte opp på Seland, fikk en minnerik tur på gamle stier om nedlagte støler og sosial matpause på Mikkjelistølen.
4. juli Fottur til Nonskarknuden Rundtur om Gullestad, Knarvestølmarka, Kleiven og Ytre Egeland. Etter et par hundre meter startet silregnet, så av de ca 50 framførte ble det litt frafall underveis. Det lettet litt da vi var på toppen, så vi fikk et glimt av dalen og heia rundt.
25. juli Stor friluftskonsert på Røfstad Gård med Kirsten Bråten Berg, Hallvard Bjørgum og Marius Bergeslien Malmö. Hele 300 hørte konserten som var et samarbeid med Vest-Agder Fylkeskommune.
29. juli Olsok på Fjotland. Sang og musikk og omvisning på Bygdemuseet. Rask fottur på Fjotlandsfjellet for noen og flatbrødsoll på tunet til museet. Flott varmt vær og det ble en nydelig kveld ved Fjotlandsvannet for de ca 70 som var her.
15. august Båttur med m/s Ann Mari ut Fedafjorden til Andabeløy, Flekkefjord og Hidra. Regn og kuling hadde nok skremt noen fra å være med, men de 31 som var med, fikk en fin tur med solglimt og bare litt regn.
28. august Fottur med dugnad på toppen av Gaustadvia. 44 fra Kvinesdal, Kvås og Hægebostad gikk til topps og mens noen koste seg med pølsebål, så fikk resten bygget opp igjen den delvis nedraste steinvarden.
12. nov. Kulturkveld arrangert av Musikkens venner og Kvinesdal Kommune. Kommunen, banken og historielaget samarbeider om bygningsvernprisen. og leder i historielaget, Kenneth Trælandshei, delte ut prisen til Gunhild og Sigmund Frøystad for restaurering av hus og tun på Solås. Senere på kvelden fikk Kenneth årets kulturpris av ordfører Sigmund Oksefjell.
22. nov. Trimavslutning der vi delte ut tre premier for de som hadde skrevet navnet i boka på Høge Varen.
24. nov. Grøtkveld på Kvinesdal videregående skole. Sigmar Myhre fra Tysvær fortalte om Cleng Peerson. Etter at de vel 60 som var med hadde spist grøt og drukket kaffi, spilte Oddbjørn Stakkeland. Til slutt viste Torbjørn Kjørmo lysbilder og fortalte om da han vandret i general Armfeldts spor i Trøndelag.
5. des. Vedebålene på Gaustadvia og Frøytlansveten ble bygget opp på dugnad.
27. des. Medlem nr. 500 ble Solveig Stien (f. Mygland) fra Kristiansand
31. des. Tusenårsilden ble tent på begge toppene. Det var en tøff jobb i delvis tung snø og regn og skoddevær. Utenom de hardhausene som var med på dette, var det få som fikk sett de flotte bålene.

Broa ved Botnevannet i Sirdal 20. juni 1999. Foto: Johannes Hamre.

Planlagte aktiviteter i 2000

17. mars Årsmøte
30. april Fottur fra Oksefjell til Ronåsen i Gyland, vi legger opp til en rundtur.
1. juni Fottur og treff på Høge Varen. Tilbaketuren går om Gløvre.
25. juni Fottur Rossevatn i Eiken - Mygland. På gamle drifte- og ferdsløveier om den nedlagte garden Mjåvatn. Buss fra Mygland til Rossevatn.
22. juli Lørdagstur til Gusevik. Båtskyss fra Dampskipsbrygga. Sosialt samvær og eventuell kort fottur opp Gusekleiva til Sagedal og Guse.
- 5.-9. august Tur til Irland med Arnvid Lillehammer som reiseleder. Ta kontakt hvis du ønsker program.
20. august Fottur fra Salmeli. Rundtur om flere støler.
- 25-27. august Agder Historielag arrangerer busstur til Ryfylke med flott program. Vi blir med, spør om program.
17. september Busstur til Setesdal med museumsbesøk og måltid.

Varden før gjenoppbygging. Foto: Johannes Hamre.

Restaurerte varde fra 1. verdenskrig

Av: Stanley Kvinlaug

En gammel steinvarde fra første verdenskrig på grensen mellom Kvinesdal og Hægebostad har kommet til heder og verdighet igjen, takket være en staut dugnadsgjeng fra de to dalførene.

Det var på Gaustadvia den fredelige forbrødringen mellom kvindøler og hægebostinger fant sted. Også fra Kvås hadde noen ildsjeler tatt veien opp til toppen som ligger på 610 meter over havet.

Oppbyggingen er i full gang, 28.august 1999. Foto: Johannes Hamre.

Bygging av vare for tusenårsfeiringen. F.v: Kristian Hauan, Olav Sindland, Ingvald Tjørnholm, Reidar Røiseland, Tor Gjemlestad. På nyttårsaften var det Kristian Hauan og Odd Gunnarsen som tente varen. Foto: Tor Tjørnholm.

Det var Kvinesdal Historielag som hadde invitert til vardebygging, og til sammen 44 unge og eldre møttes på Gaustad via denne fine ettersommerlørdagen. Sola varmet godt i ly mens vinden var kald ved varden.

Ifølge sagaen var det Håkon den Gode som på 900-tallet fikk i stand et effektivt varslingsystem til bruk dersom det kom fiendeskip til kysten, og vardesystemet ble brukt til å varsle angrep på kongeriket så sent som under Napoleonskrigene på 1800-tallet. På Gaustad via har det stått en stor steinværde i uminnelige tider, men den nåværende ble bygd opp i forbindelse med første verdenskrig. Den store steinværden var delvis rast ned, men et hjørne stod igjen.

Folk fra Gaustad i Kvinesdal og Espeland i Hægebostad kunne fortelle at det i perioder under krigen var folk som måtte gå og tenne lykt i varden hver kveld. Dette skulle være fordi den også ble brukt som seilingsmerke, forteller Johannes Hamre i Kvinesdal Historielag. Utsikten fra toppen av Gaustad via er utrolig vid, en ser sjøen og mastene til Greipstadsenderen, Bjerkreimsenderen og Lyngdalssenderen. Tidligere kunne en se fabrikkpiper i Kristiansand.

Det aktive historielaget i Kvinesdal har i lengre tid hatt planer om å bygge opp igjen varden, og en «hard

kjerne» på 14-15 personer av de 44 brettet opp skjorteermene og gav seg i kast med det tunge prosjektet.

Steinløfterne fra Kvinesdal gikk opp og ned fra gården Gaustad. Stigningen er på ca. 250 meter, og de spreke kvindølene fulgte fjellrinda oppover på buvei, tilgrodde stier og sauestier. Det var lett å gå, og det ble flere stopp underveis for å se på utsikt og få god orientering av lokal-kjente. Folkene fra Hægebostad hadde gått opp fra Espeland, mens folkene fra Kvås hadde tatt turen opp fra Røyselund. Etter en sosial matpause med pølsebål startet jobben med å restaurere kulturminnet på Gaustad via. Noen ryddet og bar stein, og andre begynte å bygge opp. To gamle bilder, det eldste fra 1937, fungerte som «byggetegning».

Det var fantastisk å se samarbeidet, iveren og kunnskapen til vardebyggerne. Etter hvert ble det høyt for de som var på toppen, og tungt for de nede å løfte opp de siste steinene. Jobben ble flott utført og de lokalkjente fra gårdene rundt Gaustad via fortalte om slektskap mellom gårdene, ungdomssamlinger med dans på toppen, fine skiturer og saueleting.

Etter tradisjonen er Gaustad via en av de gamle toppene det ble brent veter på. Den ble også plukket ut til vardebrenning i forbindelse med tusenårsilden.

Betania, det eldste bedehuset i gamle Kvinesdal kommune

Av: Kjell Hauan

På Lillemoen i Austerdalen, ca. 6 km fra Liknes sentrum, står Betania, det eldste bedehuset i gamle Kvinesdal kommune.

Bedehuset «Ebenezer» på Øyø ble bygd samme året som Betania, men det ble senere revet og erstattet av nåværende Øie Bedehus. Det ser ut til at de som bygget Betania hadde rådført seg med bedehusfolket på Feda, så det er klart at Feda Bedehus er eldre enn Betania.

Denne artikkelen er ingen fyldig historikk, men noen få utvalgte klipp fra Betanias 95-årige historie.

Det meste av opplysningene er hentet fra bedehusets to protokoller, og alle sitatene er fra disse protokollene.

Starten

30. desember 1904 var noen personer samlet til møte på Lillemoen. Her ble «Plan for bedehuset i Østerdalen» drøftet, og det ble bestemt «at bedehuset bliver oppført paa nedre siden af veien ved Moisbroen paa hr. M. Fjelds eiendom».

Videre ble det bestemt at reglene for bedehuset skulle være «de samme, som er gjeldende for Fede bedehus.» Det var også enighet om «at et almin-

delig møte bør sammenkaldes til valg af bestyrelse for bedehuset.»

Reglene for bedehuset i Østerdalen, sier i §1 at «Bedehuset opføres kun for den evangelisk-lutherske lære overensstemmende med den hellige skrift.» §2 sier at bestyrelsen skulle bestå av «fem troende, kristeligsindede mænd, helst bosatte i bedehusets nærhed.»

Reglene sa klart hva man forventet av medlemmene i bestyrelsen. De må «have vidnesbyrd for at være sandhedstro og oprigtige kristne. Videre maa man have for øiet, at nævnte bestyrelsesmedlemmer er i besiddelse af naadegaver til at lede en oppbyggelse ved bøn, læsning, formaningstale eller foredrag af Guds ord.»

Bestyrelsen var ansvarlige for hvem som ble kaldt til ordets forkynnelse i bedehuset. De skulle våke over sund lære og at sunde skrifter ble benyttet. Dersom en taler forkynte i strid med Guds ord, skulle han personlig «af bestyrelsen irettesettes og overbevises derom.»

Til slutt forteller reglene at bestyrelsen skulle sørge for bedehusets økonomi, vedlikehold og tilsyn. Årsmøte skulle avholdes årlig i desember må-

Foto: Johannes Hamre.

ned. Om dette tidspunktet var et klokt valg, kan diskuteres. Det viste seg snart at desemberværet skapte problemer, og i 1907 var det av denne grunn så få som møtte fram til årsmøtet, at man måtte utsette valg av bestyrelse til ut på våren 1908. Da ble det også valgt en kvinne som varamedlem til styret, noe som vel ikke var helt i samsvar med reglens § 2.

Det ser ut som at reglene ble satt opp og vedtatt under møtet på Lillemoen 30. desember 1904, og «på foranstaaende regler og grundlag» ble huset testamentert til «kristeligsindede og oppbyggelsessøgende sjæle i Kvinesdal for nærværende og kommende slekter».

Protokollen er underskrevet av Hans O. Moi, Andreas P. Lillemoen, Severin T. Jerdal, Bernt R. Hjemlestad og Andreas T. Moi.

M. I. Fjeld gav fri tomt til bedehuset, og så kunne byggearbeidet begynne. Murerarbeidet ble utført på dugnad, mens tømmerarbeidet ble overlatt til Abraham S. Moi og Lars Hamre på akkord. Det ble bestemt at huset skulle oppføres på stegeverk, og ha en lengde på 30 fot, bredde på 22 fot og høyde på 10 fot.

Bedehuset stod ferdig ut på høsten 1905, og ble innviet med en fest søndag 24. september 1905. Huset ble kalt «Bethania» og ble branntaksert for kr. 1.500.

Marcelius Førlands altertavle i Betania ble avduket i 1949. Foto: Johannes Hamre.

Et flott maleri

Ingen som har vært innom Betania de siste 50 år, har unngått å legge merke til det store maleriet som henger bak talerstolen. Bildet er malt av kunstmaler Marcelius Førland. Motivet er Jesus for Pilatus, og med en bredde på 3,8 m og en høyde på 2,8 m, dekker det store deler av endeveggen i møtelokalet. Maleriet ble gitt av Hans Lillemoen til minne om foreldrene hans, Andreas og Maria, og søsteren Sara, som da de levde var svært interessert i bedehuset.

Bildet ble avduket under en basar i Betania 5. november 1949. En uke senere, lørdag 12. november, var det fest der Hans Lillemoen, kunstmaler Førland med frue og ellers mange av kretsens folk var til stede.

Det var takkeord både til giver og kunstmaler for det fine maleriet. Hans Lillemoen takket for at maleriet ble vel mottatt. Han hadde overlatt til en mester å male det, og han syntes det var fullkomment.

Førland var takknemlig for oppgaven han hadde fått. Han sa at det var sjeldent at en person bestilte et så stort maleri. Det var gildt å ha maleriet i bygda, og at ble det godt mottatt.

Ombygging

I desember 1949, vedtok styret å rive bedehuset og å bygge det opp igjen med støpt kjeller og reisverk i 2 etasjer. Dette vedtaket ble ikke satt i verk, «for ein fekk ikkje byggeløyve til riva huset heilt og bygga det uppatt med kjeldar under.»

Men de fikk «reparasjonsløyve», og dette arbeidet startet i mars 1951. Sommeren 1952 var arbeidet fullført, og innvielsesfest ble holdt 20. juli. Reparasjonsarbeidet kostet kr. 10.575,64, og det måtte tas opp et lån på kr. 7.000,- for å betale arbeidet.

Det har senere blitt arbeidet med tanken om å modernisere bedehuset, men det har ikke lyktes å gjennomføre dette arbeidet.

I 1990 ble lekkasje i taket tettet, og huset fikk ny takstein.

Aktiviteten i huset

Protokollene for Betania forteller lite om aktiviteten i bedehuset mellom årsmøtene. Noe mer om dette kan vi lese i andre foreningsprotokoller. Det har opp gjennom årene vært jevnlig møter, fester og basarer.

Da bedehuset Saron ble bygget (1934), ble møtene fordelt mellom de to husene. I 1944 fortelles det f.eks. at det var til sammen ca. 100 møter i Saron og Betania.

I 1947 var det fest med årsmøte 4. januar. Her fortelles det at Jorun Hamre spilte på orgelet som ble kjøpt i 1946. Regnskapet forteller at det i 1947 ble betalt kr. 25,82 på orgelet. Dette er den eneste regnskapsposten som referer til orgelkjøpet. Om dette var prisen, eller om andre betalte resten, vet jeg ikke noe om.

På den samme festen (4. jan.-47) fortelles det at det var så rikelig med mat, at de som ville fikk «to posar», selv om inngangspenger var bare kr. 0,50.

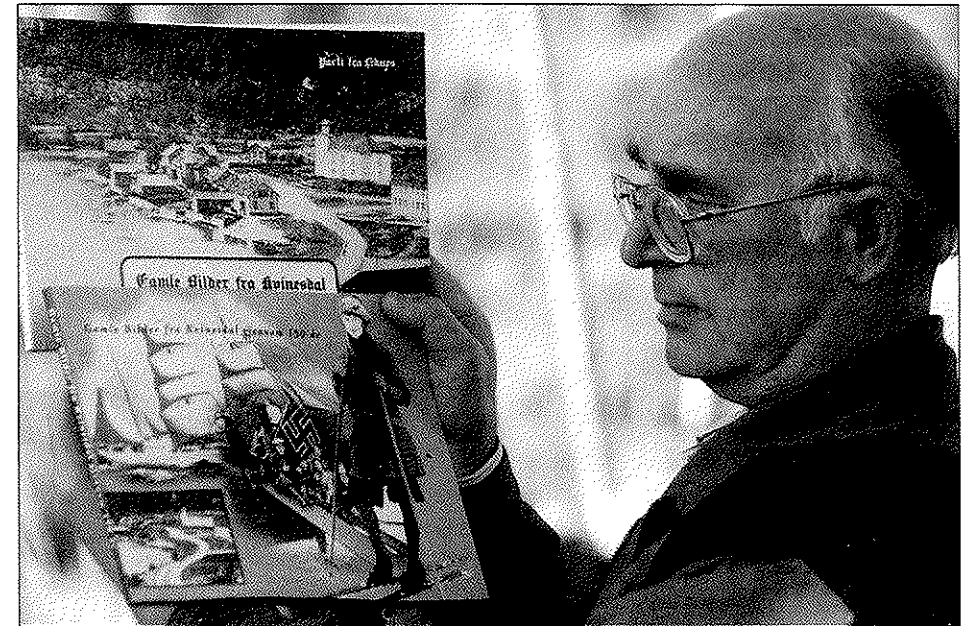
24. august 1991 ble siste arrangement i Betania holdt. Det var et loppe-marked, for å betale ny takstein til huset. Siden har det ikke vært aktivitet i bedehuset, og det ble i 1999 vedtatt å avvikle driften.

Hva som blir den videre skjebne for bygdas eldste bedehus, er ennå ikke klart. Det vurderes å flytte huset til bygdetunet i Fjotland, for å bevare det for ettertiden. Men ingenting er ennå avklart.

Kvinesdal Samyrkelag

GJEMLESTAD

Telefon: 38 35 48 85

Kvinesdal Fotoklubb's Johannes Hamre viser fram «Gamle bilder fra Kvinesdal gjennom 150 år». Foto: Stanley Kvinlaug.

Gamle bilder i Kvinesdal gjennom 150 år

Av: Stanley Kvinlaug

I 1987 var det 150 år siden formannskapsloven ble vedtatt i Norge. Dette skulle markeres, og i Kvinesdal skulle det være et arrangement i kulturhuset 7. mai 1987. Fra Kvinesdal kommune fikk vi i fotoklubben forespørsel om vi kunne arrangere en fotoutstilling i den anledning.

Vi tok på oss dette oppdraget og satte igang med innsamling av gamle bilder.

Det var stor interesse for utstillingen,

og dette førte til at vi gav ut et hefte med et utvalg av bildene. Bildeboken ble trykket i 900 eksemplarer. Bøkene gikk godt unna, og i løpet av 3 måneder hadde vi solgt 750 stk. Resten gikk ut i løpet av 1988.

Denne boken har altså ikke vært å få kjøpt de siste 11 årene. Men i denne tiden har vi fått mange anmodninger om å trykke boken opp i nytt opplag.

Vi har ikke våget dette før på grunn

av en usikker økonomi. Men i år er klubben 20 år, og vi tar da sjansen på å markere dette med en «ny» bildebok.

Boken inneholder ca. 96 % av de samme bildene som sist, men av spesielle grunner er 5-6 bilder byttet ut.

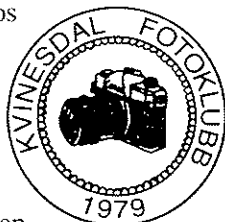
Boken har imidlertid fått endret utseende. Bildene er bruntonet, og med god hjelp fra Hegland trykkeri er det foretatt endringer av bildeoppsettet. De bildene som hadde god teknisk kvalitet er meget bedre gjengitt p.g.a. nyere trykkeriutstyr.

Bøkene selges hos KVINA FOTOSENTER og hos endel av klubbens medlemmer.

Prisen er kr. 150,-.

For forsendelse innen

Norge blir prisen kr. 200,-. Kan bestilles pr. bankgiro 3080.21.41250 -Kvinesdal Fotoklubb v/ Per Versland, 4480 Kvinesdal, Pr. brev: Kvinesdal Fotoklubb, Postboks 61, 4490 Kvinesdal Pr. tlf.: Sverre Stapnes - 38 35 01 53 Johannes Hamre - 38 35 03 93.

120 gratis
parkeringsplasser

9-19 (18) Kvinesdal

MEGA

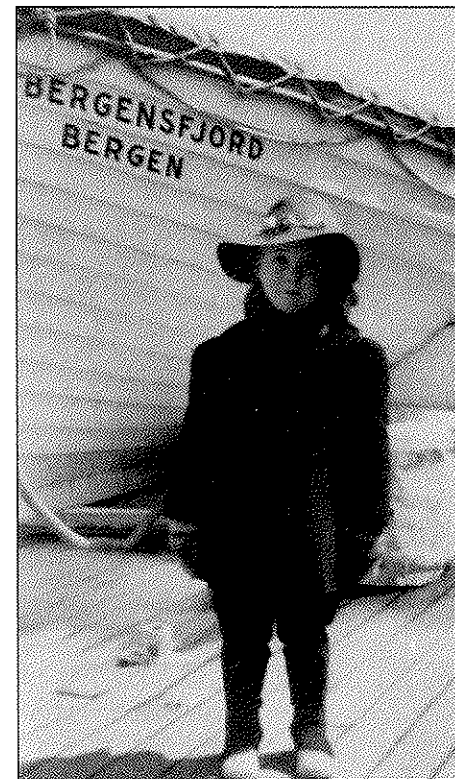
Prolog til utvandrers- festivalen 1999

Av Kjellaug Mjaaland

Så reiste dei ut-
Så mang ei jente, så mang ein gut.
Dei reiste frå frendar, frå mor og far.
Dei reiste frå hytter og hus og gard.
Dei reiste mot eventyrlandet der vest
det lokka og drog, der var lykka best,
der venta dei arbeid og rikdom og fest.
Der borte- sa dei- du kunne nå langt.
Der kunne du jobba, ja, gjera så, mangt.
Her heime var det så tungt og trangt.

-Så fór dei avgarde, i flokkar og følgje
mot vest- mot vest over havsens bølge.
Det kjendest nok sårt og rart å fara,
men pytt- ei tid kunne alle klara.
Og så, når ein hadde tent mange pengar.
Så trong ein ikkje vera der lenger!
Så segla dei med Stavangerfjord,
det var både kvindølar og andre folk om bord.

Reisa tok nok ei god veker tid,
men dermed var ikkje all trøbbel forbi.
Før dei gjekk i land på Pier 42
måtte passet klarerast, det visste du jo.
Og etter den grundige doktorkontrollen
kom du i land- men så var det tollen.

*Er det noen som kjenner igjen denne
Amerikafareren? Foto utlånt av
Kvinesdal Fotoklubb.*

- I flokken som venta der inne på land
 såg du kanskje ei søster, med ungar og mann.
 Kanskje du hadde ein eldre bror.
 Han hadde reist før- ja, var det i fjor?
 Og onkel og tante- der stod dei og lo.
 Og så himlane fine- både i klede og sko.
 Og alle ropte og klemde og gret,
 der var vel eit styr, å du herlighet!
 Og siste nytt ville alle veda
 både om folk i frå Kvinesdal, Fjotland og Fedal.
 Ein skreik om ei jente som hadde fått små.
 Ein annan visste- ja, ko va det nå?
 Der var eit styr og spetakkel utan like.
 Men til slutt sat du i bilen- jamen må dei vera rike!

-Så kom du fram der som du skulle bu,
 der var ikkje så flott, nei, skrekk og gru.
 Ein hybel i ein kjellar, eller bare ei seng
 avdelt frå dei andre med eit gamalt forheng.
 Jaja, så fekk du ta det som det var ei stund.
 Bare du fekk jobb, var du like rund.
 Bare du var frisk, fekk det meste gå ann
 for du ville jobba - og spara eit grand.

Så jobba og sleit dei, og dagar vart år.
 Mannfolka snekrar, hammaren går.
 I fabrikkar, på farmar - i jobb overalt
 fann du dei norske, dei trongst der det gjaldt.
 På fabrikk og i hus jobba jentene helst
 til dei lærte seg språket, for då var dei «frelst».

Så gjekk dei på skule 3 kveldar i vega
 og lærte seg engelsk, det he` dei `kje trega.
 For det opna vegen til office og banka
 ja, eg minnes `kje lenger kor vidt dei vanka.
 Det hende at dei lengta når dei ikkje hadde fri
 i påska for eksempel, heime gjekk dei vel på ski.
 Og det hende at dei tenkte - den som bare kunne smaga
 på den gode rabarbrasuppa mamma laga!
 Den som hadde ei panne med nytrekt makrell

som låg fresande så fresk at han beintfram gjorde sprell.
 Kan du minnast koss det lukta av grasløken i hagen?
 Å, eg blir så sulten, eg får ganske vondt i magen.

Og når sola skein og bekken sildra sakte mellom steinar
 og du gjekk der oppå heia mellom bjørk og lyng og einer.
 Og du tenkte på dei du gjekk i lag med for presten
 og på mor og far og alle - ja, det same det, forresten -
 Det kunne ikkje nytta og tenkja på det der,
 nå var du ikkje heime, og ting var annleis her.
 Så jobba du igjen, men i helga var du fri
 då var det nesten alltid noko moro på gli.

Sønner av Norge dei knytte eit band
 mellom dei som var ætta frå Noregs land.
 Dei skipa til festar med folkedanslag
 og feira 17.mai med fanar og flagg.
 Norske tradisjonar- mot dei var dei tru
 ja, norskarar, sa dei, stick together like glue.
 Og heile tida gjekk alle med den same tanken:
 Å spara, å spara - få mest mulig i banken.
 For når me reiser heim - ja då!
 Då skal dei få sjå!

Ja draumen om å reisa heim ein gong
 - visa seg for folk - fin og fjong
 med mykje pengar og nye bil-
 den draumen turka bort tårer og lokka fram smil.
 - Og så fine dei var då dei endeleg kom att
 med veske, høghela sko og hatt
 i tyllkjole og stiva underskjørt -
 - og ikkje gjekk dei visst av vegen for ein bitteliten flørt.

Og gutane, dei dura rundt i flotte dollarglis
 i ein fart så eksosen låg langs vegen som ein dis.
 Var du heldig fekk du vera med på ein tur oppover dalen
 og han køyrde jo så fort, ein kunne mest tru han var galen.
 Ja, det var gilde dagar, heimkomsttida var ein fest,
 og gåvene du hadde med var det gildaste mest.
 Dei pengane du hadde spart.

Kvindøler i USA, 1909. Foto: Kvinesdal Fotoklubb, utlånt fra Olav Netland.

Dei gav deg nå så god ein start
når hus du skulle bygga - og framtida trygga.

Men mange var det óg som slo seg ned for godt der borte
dei kom kanskje heim på ferie, men turane var korte.

Dei gifta seg der borte, fekk familie og venner
slik gjekk det for så mange av dei som vi kjenner.

Dei jobba hardt og slo seg fram og alle er vi gla`
at dei greidde seg og gjorde det i grunnen svært så bra.

Nå er det ikkje lenger slik ein veldig tur å ta
og mange brukar ferien til besøk i USA.

Ofte kan vi óg sjå norsk-amerikanarar her i dalen
og det er litt av vitsen med heile utvandrarfestivalen.

- Så vil eg gjerne helsa dykk alle her til slutt
alle de som bur her, og de som reiste ut:
Velkomne skal de vera! La oss knytte venskapsband
om vi bur på kvar vår side av det store ocean!

Ein Heim

Theodore Jørgenson var professor ved St.Olaf College i Minnesota. Han var født og oppvokst på Narvestad i Fjotland. I Amerika var han ikke bare en kjent vitenskapsmann, men han var også med i amerikansk politikk og var kandidat til Senatet for Henry Wallaces sitt parti. I februar 1950 skrev han diktet: Ein heim

Der ligg ein heim blant Noregs fjell
med berg og djupe dalar,
med skog og li og bakkehell
og vatn som hugen svarar.
Der hev eg gjenge titt som gut
og kjent som tung ei kvida;
men likevel, når ein kjem ut
og må i verdi strida,
då stiger barneheimen opp
som Hermons fjell med sol på topp.

Der gjeng ei elv med stille straum,
med kulp og kvite strender.
Ho kjem frå bre og høgfjellflaum,
med hug og von ho renner.
Ho stig om vår med risemakt,
om sumar mildt ho drøymer.
Eg ser ho helst i morgonprakt,
når solgull på ho strøymer.
Du gamle elv med livsens mo,
du er mitt hjartas eige blod!

Der stend eit fjell med krans av bjørk,
og blåe sva mot stranda;
og der gjeng elva djup og mørk,
men ljøs er fjellets panna.
Du er mitt fjell, min tanke fri
i morgonsolens rødmme.
Eg veit så titt eg på din sti
fekk kjenna livets sødmme.
Ja, høge tind med guddomshåp,
du eiger heimsens himmeldåp.

Der ligg ein gard på Kvinas strand
 med voll og myr og beiter,
 med kvit og solfin elvesand,
 og gull for den som leiter.
 Der er det høge Nonansfjell;
 der er den vesla knatten.
 Der kveikte far den varme eld,
 og der var mor og katten.
 Ja, når eg ser den garden nå,
 den kviler trygt i himlens blå!

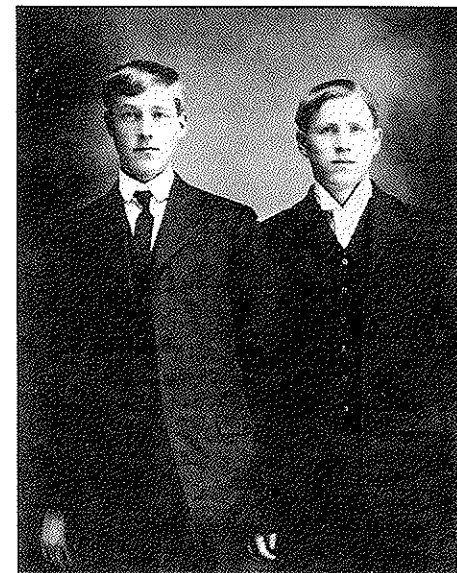
Der stend ei bjørk ved åkerrein
 så kvit og grøn om våren,
 med ange rik og fugl på grein,
 og namn i borken skåren.
 På torva kjem det jonsokblom,
 blåkløkkar små og kløver kvit.
 Der er det livd og leikerom,
 og ingen sut og slit.
 Du grønne bjørk i vår og vind,
 du har så fint eit vennesinn!

Der stend eit hus på tufter små,
 med tømmervegg og stova,
 med taket lågt og seng av strå;
 men der er godt å sova.
 Der er det utsyn over fjell,
 med sol i morgontime;
 der er det dåm av mat og eld,
 av omn og seng og lime.
 Du gamle hus med bøygde rygg,
 du stend i barneminnet trygg!

Der ligg ein heim blant Noregs fjell,
 med berg og djupe dalar,
 med skog og li og bakkehell
 og vatn som hugen svalar.
 Der gjeng min tanke titt ennå,
 til folk eg aldri gløymer.
 Der får ein glade augo sjå,
 og der er sinn som drøymer.
 Du norske heim ved fjellets fot,
 du er mi djupe hjarterot!

Brødrene Andreas og Karl Jerstad og deres år i U.S.A.

Av: Harald Aamodt

F.v: Karl Jerstad, Andreas Jerstad.

Gullgraving i Alaska, Kanada, tømmerdrift i State of Washington og arbeid på havna i New York.

Intervjuet ble tatt opp av urmaker Osvald Haugland først i 70-årene med Andreas og Karl begge tilstede så de kunne utfylle hverandre. Fru Enny Haugland har velvillig stilt intervjuet til rådighet for Kvinesdal Historielag. Bernt Erfjord har på mirakuløs måte renset og overført samtalene fra gamle, støyfulle flatbånd til bortimot noenlunde støyfri avspilling fra lyd-kassetter. Jeg, Harald Aamodt, har fått lov til gjøre det hele tilgjengelig på papir. Vil der likevel komme fram feil, er det å beklage, men ellers vil jeg takke for den hjelp jeg har fått så det har blitt mulig å bevare denne bit av Kvindølers liv og virke «Over there».

Ordbruk og setningsbygning i inter-

vjuet kan virke noe uvant med flere innskutte setninger, men vi må huske at dette er muntlig fortelling i skriftlig gjengivelse. Andreas og Karl kunne fortelle, men det er annerledes å fortelle til ukjente tilhørere enn til noen en hadde vært sammen med. Min far, Hans Kr. Aamodt, hadde vært 20 år «West of the mountains» og hadde arbeidd sammen med både Andreas og Karl i State of Washington. Jeg kan bekrefte at min far fortalte mange og flere av de samme episodene som Andreas og Karl har fortalt. Noen spørsmål fra Osvald er tatt med, de er satt i hermetegn, men Andreas og Karl har fortalt så greit at det stort sett har vært unødvendig med flere spørsmål.

Det har vært vanskelig å iføre intervjuet riktig språkdrakt. Kvinesdalsdialekten skulle vel ha vært valgt, men

den er så ulik fra Feda til Fjotland. Talemålet til Andreas og Karl var noe mellom riksmål og landsmål. Når nå bokmål er valgt, må jeg derfor be om at det blir godtatt. Andreas og Karl brukte mange presiserende engelske ord og vendinger. Noen er beholdt, satt i kursiv, men de skulle være lett forståelige. Videre er innledningen til intervjuet borte, så det kan virke noe merkelig om en ikke vet det.

Andreas:

I 1914 reiste jeg fra Seattle til Alaska. Det tok ei uke til Valdez, i fra Valdez opp til Copper River var det 90 mil. Da vi skulle reise fra Valdez, var det kommet mye snø og lokomotivene hadde store fresere for snø. men ett lokomotiv kunne ikke klare det alene. Det måtte to lokomotiver til.

Så kom vi til Copper River, og derfra til Fairbanks var det 300 engelske mil. Det skulle vi gå til fots. Der kunne det være «Roadhouses» med 25 til 50 km imellom, så vi måtte gå langt mellom overnattingene. Der i roadhusene kunne vi sove, men vi måtte betale \$ 5 for overnattingene. Der fikk vi kjøpt mat, men frokost var innkludert i overnattingen. Så var det å starte på neste dag. Det viste det seg at det var mange som skulle til Alaska om våren, deriblant mange polakker og andre østeuropere, men det var mange som på en slik tur ble snøblinde og måtte bli liggende på et sted til de besnet igjen. Det var ikke så liketil. Det tok ikke mer enn ei uke til vi kom inn til Fairbanks, og

inne der ved Fairbanks var det mange hytter som stod ledige, og det var bare å ta ei hytte og så være der til til snøen smeltet og vannet kom så en kunne begynne å vaske i gruvene.

«Kunne dere bare ta hyttene i bruk?»

Ja, de stod der, så det var bare å ta de i bruk.

Jeg kom inn der sammen med Tobias Jerstad, Andreas Jerstad og barna til Ola Svenson, Jakob i Hunsbedt og Anton i Hunsbedt. Men da vi kom inn der, var det tidlig om våren og det var kaldt, så vi var der i de hyttene mellom 3 og fire måneder før snøen begynte å smelte så det ble vann så vi kunne begynne å vaske.

Gullet måtte vaskes ut av sanden/jorda. Der det var små bekker, hadde de bygd små vannrenner, ja det kunne være kilometervis med renner til der gruva var så de ikke måtte transportere oppgravingen/malmen så langt.

Og der rundt Fairbanks Flats hadde de gravd gruveve, ja, jeg tør vel si i hundrevis.

Der var ei stor slette på flere hundre mål, og så var der hauger alle steder der de hadde gravd etter gull. Da måtte de ned 200 fot før de kom ned til gullåra. Det var som de kallet det der: «Pork and beans».

De måtte ha ned ved om natta og tenne på, så smeltet det, og om morgenen og dagen var det i «Hoisten» og få opp det som var gravd. Det var voldsomt å komme ned 200 fot, og det tok tid også. Men hva gjør en ikke for gull.

Andreas Jerstad helt til høyre.

Det har alltid vært slik i verdenshistorien at når det er tale om gull, har de aldri tenkt på hva det koster å komme til det. Skal det overføres, så er det vel det samme i dag.

Men det var vel så at når de gikk så langt og hadde noen daler, så var de klar til å kaste dem for hva det skulle være. Det var sagt at når de reiste inn til Alaska, måtte de aldri ta med seg sølvdaler, det var for tungt, de måtte ta med seg papir.

«Jeg kan minnes far fortalte at de kastet alt de hadde, lommekniver og alt de kunne unnvære.» «De sparte et par ekstra sokker og et par ekstra sko. Når de skulle gjøre seg ærend med avføring, så gjorde de det om kvelden når de satt rundt elden for det var så kaldt. Det verste var allikevel når de skulle late vannet,» sa Pete Fidjeland.

Når vi da kom inn til Fairbanks, det var utenfor Fairbanks vi lå, så var det å

gå inn til Fairbanks og få en job. Det var ikke så liketil å gå ned i gruva. Når du skulle ned i «Hoisten», 3 til 4 mann om gangen, så var det en mann som stod oppe, og når du kom ned, var det 5 mann på skift i gruva. Hver hadde de en hjulbår, og når en mann gikk inn i gruvegangen, så måtte de alle gå inn, den ene etter den andre. Men du måtte ikke gå oppreist, for så kunne du godt komme til å stange i taket for der var ikke høgt.

Så begynte jeg å arbeide der i ei gruve, og jeg arbeidde der i 27 skift, men så hadde jeg litt «Piles», hemorrider, og så når jeg kom ned der, og der var svært kaldt, og det var ikke en gang jeg skulle ha avføring uten at det kom blod.

Det var ingen sjanse for å besne der, så da jeg hadde arbeidd de 27 skiftene der, gikk jeg til formannen og sa at jeg hadde en sjukdom som var så vond at

jeg måtte slutte. Etter de 27 skiftene ble jeg utbetalt med en liten pose med gull. Jeg fikk ikke penger. Etter betaling på \$ 5 for dagen ble det litt gull i bunnen av en liten tobakkspose, og formannen sa at når jeg kom inn til Fairbanks, kunne jeg gå inn på en bank og få kontanter for gullet. Det var herlig langt å gå fra der vi arbeide til Fairbanks, men jeg var godt kjent og god til å lokalisere meg, så jeg tok ut en morgen, og det tok meg omtrent dagen å rekke inn til byen. Ja, så gikk jeg inn til banken og fikk vekslet gullet i penger.

«Fikk du det du skulle ha?»

Ja, det fikk jeg. Derifra Fairbanks gikk det båter til Dawson. Den første dagen da jeg kom til Fairbanks, var det en båt som skulle gå tilbake til Dawson. Så hyrte jeg meg på den. Og der var det slik at du arbeidde 6 timer og var fri 6 timer, men det var slik at de fyrte maskinen med lange skier, og når de kom til plasser der de tok ombord ved, måtte du være med og ta ombord fyrveden. Det var lange skier, og du tok 2 skier om gangen. Mange steder der de stanset for ved, var der indianerleirer, og når en nærmet seg disse leirene, hørte en først hundeglamet.

Det var mange indianere som da kom og ville selge forskjellige ting. Fra Fairbanks opp til Dawson, elva er 2500 miles lang, og båtene, Sternwheelers, er ikke mer enn 2 fot dype - flatbunnet - og med store skovlhjul på hver side eller bak, tok det tok lang tid den gang. Jeg ser nå i aviser

og leser om at turister og andre drar opp der i fly og det tar bare kort tid. Langs elva var det høye bredder, og vi kunne se bjørn og andre dyr langs elva.

«Hvilket årstall var det at du var der?»

Det var i 1914. Da jeg kom opp til Dawson, var jeg i selskap med en svenske, og da vi kom fram, gikk vi ut en tur i byen. Det var det likt til at båten hadde fått det som ble kalt et «hurrycall» at den måtte møte ned til Fortymiles, der Stokkelandsguttene var i sin tid, så da vi kom ned til der båten lå, så var den alt på vei. Så tenkte vi at den ville legge til ved Fortymiles, og svensken hadde greie på det så vi fikk skyss med en annen båt. Men da vi kom til Fortymiles, viste det seg at båten ikke hadde lagt til der, så da tok det oss 2 uker fra Fortymiles og opp igjen til Dawson.

Den svensken var så rar, for han kunne overleve enten han var på land eller til vanns, han kunne plukke røtter, og jeg hadde noen penger og det hadde han også. Vi gravde etter gull der oppetter elva, svensken hadde vaskepanne med seg, men der var ikke noe gull. Men vi kom da opp igjen til Dawson til slutt.

Der oppe i Dawson hadde de sånn store vaskemaskiner for å skille ut gullet. De brukte de samme hjulene som de hadde på ferjene, skovlhjul på side- eller bak. Dette var det som gikk for seg i Dawson.

Noe det samme var det i Whitehorse.

Fra Dawson til Whitehorse var det rundt 4 til 500 engelske mil, og å komme dit var ikke liketil. Så jeg ble der i Dawson den sommeren. Der i Dawson var der en engelskmann som var formann på «docken» og hadde noen til å arbeide for seg. De hadde med å laste og losse de båtene som kom opp eller ned elva. Det var mye varer. Docken var mye høyere enn dekket på båten, og de hadde et slags roterende band som gikk både opp og ned med varene. Så kom det en båt just da jeg var kommet opp til Dawson, så jeg fikk job på den. Det var tidlig om morgenen det begynte, det var mye tung last, kjøtt og sånt, og den docken var ikke så grei å arbeide på når en skulle trille lasten til varehusene.

Så arbeidde jeg hele dagen, kvelden, natta til morgenen før vi var ferdige, men da var jeg som om de hadde dradd meg rett opp av elva - så våt var jeg av sveitte og trøtt. Så ble jeg der i Dawson hele sommeren, leide meg ei hytte. Om høsten var det vanskelig å komme ut. Det kostet \$ 5-600 å komme med siste båten fra Dawson til Whitehorse og så til Seattle.

«Tok dere ikke veien ned om Nome, eller ned Yukon River til havet?»

Nei, det var ingen hjelp i det, alt var jo frosset da.

«Du talte om betaling på \$ 5 om dagen, var ikke det god betaling?»

Jo, men det var det vanlige. Jeg hadde da arbeid hele sommeren på dokkene, og da hadde vi også fri reise med båten til Whitehorse.

Fra Whitehorse var der omtrent 100 engelske mil med «railroad» før vi kom til Valdez. Fra Valdez og ned til Seattle tok ei uke med båt. Så reiste jeg til Tacoma. Pengene jeg hadde spart, gikk ganske fort for det var dyrt å leve. Men i Tacoma fikk jeg da job i skogen og arbeidde der en måneds tid så jeg hadde nok penger til jul. En del hadde jeg jo også spart fra sommeren i Dawson.

«Var dette den første turen din til Amerika?»

Nei, den første turen var i 1904.

«Hvilken båt reiste du med?»

Det var en av disse Tingvalla båtene.

«Måtte du reise til England først?»

Ja, vi reiste til Hull med de Tingvalla båtene. Da i 1904 var det ganske billig å reise. Fra Kristiansand til New York kostet det 40 kroner. Årsaken var at det var stor konkurranse mellom rederiene. Men så var det det at jeg var bare halvkomen da jeg kom til New York. Jeg skulle til Tacoma. På den tid var det mange Kvindøler i Tacoma. En sommer da var vi samla 40 Kvindøler på en arbeidsplass. Dessuten var der mange Fjotlendinger og Eikdøler.

«Der måtte vel være mange da med Jerstadnavnet?»

Ja, og det første måltidet jeg hadde i Tacoma var hos Tobias Jerstad. Kona hans var svensk. Tobias han kom heim her til Kvinesdal en gang. Det var i 50-årene, men så døde han året etter. Jeg fulgte han opp til der han var oppvokst og rundt på garden og satt på dørsteinene.

Andreas Jerstad til venstre i bildet.

Jeg minnes han sa at det skulle ikke bli lenge til neste gang han kom, men slik skulle det ikke gå.

«Kan du minnes noen av de i Tacoma som bar Jerstadnavnet?»

Ja, der var Andreas Jerstad og Kjersti Hunsbedt, Jakob Elias på Jerstad - jeg hadde forresten med brev til han da jeg reiste. Alt i alt var der visst mer enn 20 ungdommer med Jerstadnavnet på en gang der. Så var det brødrene Andreas og Elias, det var brødrene til Abraham. Andreas var en stor kraftig kar, han så godt ut. Han arbeide på dokkene. Elias han var bartender. Han var så lys som om han skulle ha arbeidd i en mølle, så han ble kalt «Mjølbuken». Så var det

Ola Teigen - Ola i Kleivan - han var gift med Trine Gjemlestad, søster til

Severin. Vi bodde stort sett hos han for han hadde alltid noen «Boardere». Ola, han ble sjuk, det var visstnok tæring, så han reiste til et kursted i Colorado. Da ble han ganske god igjen. Han kom tilbake til Tacoma, men han ble sjuk igjen, og han var visstnok 3 ganger i Colorado. Andre gangen jeg var over, da var han riktig ring, det var visst i 1911. Han levde ikke lenge etter det. Trine og han hadde bare en gutt, Hilmar hette han, han er død han også. Han ble bare bortimot 50 år.

Til nå har det stort sett vært Andreas som har ført ordet. Karl har supplert. Nå overtar han.

Det var i 1906 jeg reiste. Det var om sommeren. Jeg skulle ha reist sammen med Tobias «med Nova», men så blei

kona hans sjuk, men han kom senere. Jeg ble alene Kvindøl på turen, men det var mange andre norske på båten, både Oslofolk og folk fra Arendal. Vi reiste til Hull med båt, og jeg tror båten hette Montebello. Da vi kom til Hull, ble vi kjørt til Liverpool med jernbanen. Den båten vi skulle reise med til New York, det var den største passasjerbåten i White Star Line, og var på 24.000 tonn. Der var mange irlendere med båten, og det engelske mannskapet gjorde mye vondt mot irlenderne. Der var god kost og nok mat ombord. Men jeg kunne ikke forstå at når de tok av bordene etter måltidene, så ble alt som var til overs kasta.

Da vi kom til New York måtte vi inn på Ellis Island, men vi ble der ikke så lenge. Det var just de første dagene i juli måned, og der på Ellis Island var der ei gammel kone fra Norge som skulle besøke slektninger i Amerika. Sveitten rant av henne, ja, det gjorde den av oss andre også, men så var der en av de kåte ungdommene fra Arendal, og han hadde fått fylt ei flaske med vann. «Å, Gud velsigne deg, la meg få noe.» sa hun. «Nei, det er whisky!» sa han og forsvant. Det var ikke mye høflighet mot et gammelt menneske.

Da vi kom til Pennsylvania Railroadstation for å reise «West», så kom noen mot oss og sa : «Vise penger, vise penger.» De hadde ikke lært mer norsk, men dette kunne de. «1 dollar.» Så tok de den dolleren, og du fikk igjen en pakke mat.

Det var ikke lite smørbrød og paier og greier, så du hadde godt med mat da du kom på toget. Jeg satt 8 døgn på toget fra New York til Tacoma, midtsommers. Mange ganger var det stopp og skifting av tog, og en måtte vente noen timer. Den første lange stoppen var i Pittsburgh, den andre var i Columbus Ohio og den tredje var i Chicago. Den fjerde var i Omaha Nebraska, men vi hadde minst 3 - 4 lange stopp til. Og den siste av de stoppene før vi kom til Seattle, var Spokane Washington. Fra Seattle tok det ikke lang tid til Tacoma. Dit kom vi den 6. juli. Da vi reiste gjennom Dakota, feirte de den 4. juli med mye fyrverkeri og flagg.

Båtturen fra Liverpool til New York tok 14 - 15 dager, togreisa til Tacoma tok 8. Noe av det verste med togreisa var varmen og støvet. De fyrte lokomotivet med kull, og det rauk noe fryktelig. Verst var det i tunnellene. Vinduene var av dobbelt glass, men det hjalp ikke så mye. I tunnellene og om natta tente de lys, men det var ikke elektrisk. Toget var bare på 2 vogner så skulle en sove, kunne ryggen på setene vippe bakover så en kunne legge seg bakover.

Da jeg da kom til Tacoma, ja, jeg var nokså liten og bare 17 år, så skulle Johan Beer spørre etter job til meg. Han og Tobias på Monan stod i «Shooten» på St. Paul mølla, den hardaste jobben der var, og tok imot alle de tunge materialene som kom fra sagen. Jo, Johan Beer spurte for meg.

Den svenske båsen hette Charlie, så Johan tok meg med ned til båsen.

«Dette er jo bare en liten gutt,» sa svensken. «Ja, men han kan arbeide, jeg kjenner han,» sa Johan.

Ja, ja, så fikk jeg job inne i mølla, jeg stod i et hjørne just ved den der alle plankene datt av når «Casen» gikk igjennom som «loggen» lå på. Så datt plankene, større og mindre, så tok jeg i et håndtak, så sveiv rullen og plankene for over til Johan og Tobias i «Shooten». Det var min job, og tenk, jeg fikk samme betalinga som Johan og Tobias, to og en halv daler dagen.

«Sier du det,» sa Andreas. «I 1904 fikk vi bare en daler dagen, nitti cent eller en daler og ti på samme sagmølla. Der var 2000 mann på St. Paulmølla.»

Ja, senere arbeidde jeg også for en daler dagen. Det forandret seg fort.

«Hvor var det dere forliste så mange penger? Var det også der i Tacoma?»

Ja, det var for han der svensken, Lundin, som var gift med hun Åsa Skrien fra Sirdal. Andreas han var «Hooktender» og hadde god betaling der for han. Jeg var «Signman» og hadde bare en daler dagen og kosten, og det var godt på en måte. Jeg var vel der over 8 måneder, kanskje ni,

så ble det den harde tiden i 1907 og 8, panikken. Mange gikk falllitt, og tømmerprisen gikk ned. Jeg tapte 173 dollar.

«Jeg tapte mellom 6 og 700 dollar,» sa Andreas, og han hadde ennå beviset på det.

Det var mye penger den gangen. Godtfred og Hans på Litlemonen de var lurere, så de slapp å tape noe.

Så kom jeg da inn til byen, og kjøpte meg en job. Den første jobben jeg kjøpte var i 1907 tidlig på våren. Da jeg var på ST. Paulmølla, hadde jeg fått en vond halskatarr som jeg senere har hatt hele mitt liv etter det. Jeg måtte slutte i St. Paulmølla. Så kjøpte jeg en job på våren i Seattle. Jeg hadde arbeidd på en job i Regent Park. Så kjøpte jeg en job på «Streeten», de lagde gater.

«Måtte du kjøpe jobben?»

Ja, en måtte betale en daler for en job. Da jeg kom ut på gata og skulle begynne å arbeide, basen var en svær morsk irlender - en riktig fæling, så var der en svært stor stein minst 2 kubikk. De ville ikke skyte den for det var midt i gata. Jeg skulle grave et stort hull til den.

Da det led mot kvelden, kom formannen og sa at jeg kunne gå på kontoret og få betaling. Jeg fikk to dollar - den ene var betaling for jobben, og så var jeg ferdig.

Så da det leid mot høsten og jeg hadde hatt job for Lundin, kjøpte jeg en job oppe i Tacoma som «Riggingslinger», men da jeg kom opp der, så trengte de ingen folk. Jeg var bare 19 år. Riggingslinger er en hard jobb med å hale på linene, sette de rundt stokkene og «Choke» de så maskinen kan hale de inn.

Men jeg fikk en jobb da med en hest å kjøre vann til en «Donkey» for der

var en plass et stykke fra «Campen» der elva holdt på grave seg inn og vaske ut jernbanen og så ville de sprengte en ny kanal for lede elva vekk fra banelinja. Jeg hadde den jobben lenge, men jeg måtte begynne tidlig med hesten og kom sent hjem, men det var for så vidt greit. Vi var 30 mann i det «Bunkhouset». Sengene var i 2 høgder. Jeg tok ei seng i et hjørne i høgd over en svenske, så vi hadde et sete framfor sengene våre.

Så var der en mann, en «Scaler», som målte opp lassene når «Loggen» lå på vognene, og så var der forskjellig lengde på stokkene så de måtte ha noen ender å sette inn i mellom for å få koblet dem. Han var en gammel mann, en grei gammel mann, en gelskmann. Så sa han en dag til meg at det kunne ha drept en mann hver dag. Det var farlig. Det var ikke mange dagene etter så var han forbi. Han hadde kommet imellom loggene. Det var mange som omkom i skogen.

Da jeg kom til Tacoma i 1906, ja, dere kjenner Martin på Neset, var der en mann Torvald på Neset, bror til Martin, en stor, staut og fin kar. Han hadde just blitt drept da. Det kom en kvist ned over øret, og han forblødde seg. Det har gått med mange Kvindøler og Fjotlendinger i Tacoma og rundt der, brødrene til Johannes Haddeland.

«Det var vel tungt å arbeide i skogene?»

Ja, det føste, men det var det at du måtte ha med deg sengklær når du dro

inn på «Campen». Klærne hadde du i en bylt på ryggen. Så måtte du levere de fra deg og få deponi.. Det ble sagt om Tobias Steinsland, han var slik en full av skoi og leven, han røska i hop noe lyng, halm og gamle filler, gikk så inn og fikk en dollar.

«Var du i hop med Tobias?»

Nei, men jeg har hørt det om han.

«Hvor mange ganger har du vært i Amerika, Andreas?»

Jeg har vært der 3 ganger, krysset Amerika 6 ganger. Første gang var i februar 1904 og jeg ble 17 år den sommeren. Vi var 15 - 16 fra Kvinesdal den gang. Jeg hadde selskap med Bæren Hetlskei, kjenner du han? Bæren og Hans Hetleskei, det var 2 brødre. Så hadde jeg selskap med Reinert Solberg, Anders Lærer, men Teodor i Hunsbedt hadde reist før meg. Det hermes etter Jakob Hunsbedt at han sa: «Jeg reiser 3-dag.»

Det var slik at 3/4 av konfirmantene reiste til Amerika. Det var ikke dags arbeid å få her hjemme. Da vi skulle dra i 1904, gikk jo «Kvina» inn til Øya, Men Johan med Dammen, han kjørte oss til Feda for det var så mye is. Det var den 14. februar. Vi hadde bare en liten vadsekk å ha klærne i. Det kunne være et par sko, et par sokker og et skift med klær. Så måtte vi gå til Lensmannen og få bevis for at vi ikke var skyldig skatt. Så måtte en også innom kommunekasserer Hans Høyer.

Karl han forteller at han reiste sammen med Knut baker. Han hadde bakt

på Litlemonen og for Johan Stokkeland ved Dammen. Han var så kjent at når de kom til Kristiansand, lurte han på om de skulle reise med White Star Line for han kjente agenten.

De andre ville reise med Cunard Line. Agentene falt så ut og det ble veldig kjefting. De skrøt av sine skip. Du så da de hadde bygd Titanic, og vi så hva som skjedde med den. Den andre som sokk, «Norge», det var meningen at Stokkeland skulle ha vært med, men han kom for seint.

«Når reiste du så andre gang når du første gang reiste i 1904?»

Jeg kom hjem i 1910 og reiste igjen i 1911. Så kom jeg hjem igjen i 1917. Krigen var da ikke slutt. Siste gang reiste jeg i 1927 og kom igjen i 1931. Da hadde jeg giftet meg og var hjemme.

«Du da, Karl, hvor mange ganger var du over?»

Jeg har vært der tre ganger, men det var ikke så lange turer. Jeg reiste i 1906 og kom hjem igjen i 1910. Så var jeg hjemme i 10 år og reiste igjen i 1920. Iden tida hadde jeg vært mye på anleggsarbeid, på Kvina Karbid og Smelteverk, Stemmene til Tommus på Feda og slikt. Så i 1920 hadde jeg ikke noe arbeid, og Hanna ville ta sykepleieutdannelse i Kristiansand, det så ble til at jeg reiste igjen. Hun var ferdig i 1924 og da kom jeg hjem igjen. Den turen på 4 år var jeg i Brooklyn. Det var gode tider da. Kunne du ha delt deg! Det var så gode tider at hvor du enn spurte etter arbeid, så var svaret ja.

Men på høsten ble det verre. Men

jeg var heldig, jeg ble ikke avlagd, jeg gikk ikke ledig. Den første høsten da Nils Stokkeland kom over, han var god til å greie seg. Vi gikk nedover hovedgata i New York, Wall street, der var en mann fra Hidra, han hadde kontor og skulle greie med 100 båter som gikk mellom skip og fylte bunkersolje, og der fikk vi arbeid begge to.

Først så noterte karen ned navnet mitt, Louis Larsen hettte han, og ikke lenge etter kom skipperen på en av de båtene på døra til meg. Så fikk jeg job. Det var «Barge no. 105.» Jeg ble på den båten i 2 år, 15 måneder, og hadde mellom 90 og 100 dollar måneden og alt fritt. Det var godt betalt, for det var mange kjenninger som satt hele vinteren og bare hadde arbeid om sommeren. I 1920 kom det mange unge over sammen med meg.

Hjemme hadde de tjent gode penger, og det gjorde de også her. Men så kom 17. mai, og da skulle det festes. De hadde fått beskjed om at møtte de ikke på arbeid, ville de bli avlagd. De møtte ikke opp, og avlagd ble de. Det ble da vanskelig å få arbeid igjen, og den vinteren var det mange som ble tynne og sultet. Noen sa til meg at det var rart at jeg ville gå ombord for 90 til 100 dollar, men det var gode penger og lett arbeid. Jeg var dekksmann og kokk. Vi var bare 3 mann ombord, skipper, styrmann og jeg. Skipperen han var Bergenser, han hadde vært med i krigen så derfor hadde han fått den jobben. Harry Nielsen var dansk, også han hadde vært ute under hele

krigen, blitt torpedert også. Men jeg vil si at jeg har hatt mye hjelp av det senere det jeg lærte der. Når du aldri har lært å lage mat, er det så vidt at du kan koke graut. Det er ikke så lett alt når en blir alene.

Det gikk godt helt til Standard Oil la av alle 3dje mennene. De skulle drive båtene med 2 mann. Det gikk bra for meg, jeg fikk annet arbeid med det samme. En jeg møtte i 59 street kirken, tilbød meg arbeid.

Fjorten dager senere da jeg gikk ombord i båten igjen for å hent klærne mine, sa skipperen: «Well, Charlie, vi har ikke hatt et skikkelig måltid siden du gikk i land.»

Det hjalp litt på tankene om meg selv som kokk.

Nå overtar Andreas igjen.

Den første turen jeg dro over, det var i 1904, det var om våren. Den første sommeren var jeg i byen Tacoma. Så var det slik at det var ringe tider, lite betaling og mange arbeidsfolk. Likevel var det mye bygging i byen. De grov ut tomter for hus, det var den jobben der var å få. Men det var også slik at formannen gikk rundt med lappen i lomma, og så han at skuffa ikke gikk full nok og fort nok, så var det bare det: «You can go now!»

Der var alltid nok av menn til å steppe inn og ville ha jobben. Jeg var vant til å arbeide, ung den gang så jeg klarer meg. Likevel var jeg rundt i byen og så meg om etter annet å gjøre. Så jeg var i byen til over jul neste år, og bod-

de hos Trine Gjemlestad, og der bodde også Samuel Egeland. far til Anders Egeland på øvre Egeland. Han hadde vært ute i skogen før. Så dro vi ut, og jeg kjøpte meg en job som «Skaterroader». Du betalte \$ 1 eller 2, jeg husker ikke riktig, men så fikk du \$ 2 om dagen.

Karl: «Var det oppe i Tacoma East Rim?»

Nei, Det var hos Clemens i Grace Harbour. Så fikk jeg en job, jeg skulle pumpe vann for «Skidderdonkeyen.» Det var en liten pumpe, og jeg skulle flytte rundt til der det var vann i pytter og bekker.

Jeg kan minnes en morgen, Salve Moi hadde også gått med. Så var det slik at i fra Melbourne og opp til campen var det et lite stykke å gå. Salve han sa alltid at når det var snakk om å kjøpe sko, så kjøpte han billige sko, for så kjøpte han snart nye sko. Han behøvde ikke å bruke de så lenge.

Så da vi skulle gå fra Melbourne, var det et stykke å gå. Vi måtte over en liten elv og så var der noe blautt, men et herlig lite stykke å gå. Det varte ikke så lenge så gikk sålene av skoene. Da kunne jeg ikke holde meg og sa at det var ikke alltid så lurt å kjøpe billig. Salve ble harm, men han var ei natt på campen og gikk med ut på jobben neste dag. Men han begynte aldri å arbeide der.

Da han kom ut på jobben, gjorde han helt om. Når du skulle ut der om morgenen, prøvde du om du kunne holde deg utenom vasspyttene i sporet etter

disse «Skidroaderne», men det varte ikke lenge før du var våt.

Der på jobben var det en kar som slengde riggen, han hette Karl Vikse og var fra Karmøy. Jeg hadde vært der et par dager da han kom og spurte meg om jeg ville stå og gi signal for «Donkeyene.» De hadde da ikke begynte med noen annen form for sinalisering.

Donkeyene var noen store dampmaskiner på 40 fot. De sto på noen store meier, så de var flyttbare.

Jeg skulle da ta jobben for Jan, han var halt, og de kalte han for «Fegleg». Så måtte du stå slik at kjørereren på donkeyen kunne se deg når du ga signal. De hadde da fått «Haulback» på donkeyen. Det var at en wire dro «Mainline» tilbake. Før det var det slik at hester dro lina tilbake. Så var der en amerikaner der. Han så at jeg var grønn, så han sa: « I see you are new on this job, I will give you some good advise.» Når du står her og stokkene kommer, kan det være at de slår til noen greiner, og det kan være farlig for deg. Men det er slik at kan du ikke arbeide her, så kan du arbeide en annen plass. Men har du ikke føtter eller hender, kan du ikke gjøre noenting verken her eller der. Jeg har tenkt mange ganger på det han sa.

Karl hadde fortalt om en liknende hefting. Det var Ola Skryen fra Sirdal. Med han gikk det som amerikaneren her sa. Ola Skryen sto og ventet på at et tre skulle falle. Det tok med seg ei grein på et annet tre, og greina

tok med seg Ola Skryen. Det var farlig i skogen. Den tid da jeg begynte, sier Andreas, var det mange som var blitt drept i skogen. Før hadde det vært slik at når en ble drept, ropte de bare: «Pull him out of the way.» Nå hadde det blitt slik at når noen ble drept, måtte kompaniet betale \$ 1000 og så betalte statten også \$ 1000 til de etterlatte. Det ble mange penger for kompaniet, så da ble de mer forsiktig.

Karl sier at han hadde hørt om en bås som hadde ropt: «Pull him out of the way!» men så hadde andre fått båsen bort eller så trudde de at han ville ha blitt lynsjet.

Ja, sier Andreas, han hadde også hørt det samme, men det skulle ha vært oppe i White River.

Så arbeidde jeg der nede i Grace Harbour til jeg reiste ut fra skogen om våren. Det var rett etter jul, jeg tror det var i februar. Jeg arbeidde andre steder til 4. juli. Da kom de alle fra skogen.

De brukte alle å ha en ukes ferie da. Da reiste jeg til Tacoma. Jeg hadde også tjent så godt at jeg sendte hjem 500 kroner, som jeg hadde lånt da jeg reiste.

Jeg arbeidde storparten av tida i Grace Harbour, ikke helt stødig, til jeg reiste hjem i 1910. Jeg hadde stort sett arbeidd for Karl Vikse. Jeg hadde vært med på det meste og blitt så vant i skogen at jeg ble en slags altnuligmann.

Så var det en dag vi skulle inn til middag, jeg hadde arbeidd der en 4-5 år, så kom Karl Vikse. Det var mye greiner og lauv i skogbunnen. Det var som det la seg i linene og ødela arbeid-

Kvindøler i Catabawis USA, 1909. Foto: Kvinesdal Fotoklubb, utlånt fra Olav Netland.

det. «Det arbeider ikke riktig godt for deg i dag», var det han sa, og det i en spesiell tone. Jeg var heller ikke noe godt i laget så jeg svarte han skarpt.

Så gikk vi inn og hadde middag, og da vi gikk ut igjen, kom jeg forbi ham. Han stakk til meg en lapp der det sto: «I think you need a rest, Andrew!» «Yes, that is just what I do», sa jeg. Så gikk jeg ned dit de betalte av. Der møtte jeg han som eide Clemens company, de kalte ham Glasseye, han hadde bare ett øye akkurat som jeg.

Så sa han: «Whats the matter today, Andrew, arn't you working?»

Jeg fortalte ham hele greia, og han svarte at det var ikke første gang Karl Vikse hadde «Fired a man, and you won't be the last». Men, ville jeg ha ny job, så var det greit for de bygde en ny camp på en annen plass.

Ja, ja sa jeg, og takket han for det, men jeg sa jeg ville ta meg en liten ferie. Han sa det var greit, men når jeg ville ha arbeid så visste jeg hvor jeg skulle finne ham. Ja, jeg skulle minnes det, og takket for det. Det var en lørdag, og neste lørdag var jeg på vei til Norge.

Da hadde jeg vært 6 år i Amerika. Det var den beste velgjerning Karl Vikse kunne ha gjort mot meg, ellers kunne det vel ha gått med meg som med mange andre.

Jeg tenkte med meg selv at nå måtte jeg ta meg en tur hjem, ellers så ville det vel bli som med så mange andre at ikke nådde det.

Dette intervjuet ble tatt opp 4. november 1975. Andreas Jerstad var da 89 år. Karl Jerstad var 86 år.

Måle æ noge a dæ mætnate me heve

Av: Ludv. Jerdal

«Dæ gjenge tebagers mæ måle, og detta æ rade. For måle æ noge a dæ mætnaste me heve».

Dette skreiv ingeniøren og historikaren Johan Jerstad ein gong i 1920-åri. Det var setningar som var so klårt forma at dei sat fast i minnet seinare.

Eg minnest ikkje kva tid eg las dei; men det er kvindølen Lars Aase, direktøren på Kristiansand Lærerhøgskole, å takka at eg tok dei fram att. Lars Aase var levande interessert i saga, serleg saga um Kvinesdal, og han skrêiv mykje um gamle tider.

I 1990 skreiv han til meg og bad meg fortelja um korleis nynorsken vann fram i dalføret vårt.

Det brevet frå Lars Aase fekk meg til

å tenkja attende. Og sidan han hadde nemnt «dalføret vårt», so gjekk tankane aller fyrst til Fjotland. Eg såg klårt fyre meg ein stor artikkel som stod i bladet «Agder». Eg hadde ikkje artikelen lenger, og var ikkje viss på kva tid han stod. Men eg trur det var ikring 1920.

Det var ei innbjoding til ei skrivetvling på Fjotlandsmål. «Fjotlandslaget i Oslo» var innbodjar, og eg strikar under at det på dei tider må ha vore eit sterkt Fjotlandslag i sjølvaste hovudstaden.

Eg spår at stortingsmann Gunnuf Eiesland og nokre med etternamnet Spillebrokk var med. Og so Johan Jerstad som seinare vart ein velkjend

historikar og som er heidra med ein skulptur i bygdesentret. Det var han som hadde skrive innbjodingi til fjotlendingar heime. Og han hadde skrive alt på Fjotlandsmål.

Her vil eg taka med noko um bakgrunnen hans. Far hans kom frå Jerstad i Kvinesdal og hørte til ei gåverik bondeætt der. Eg var i mange år godt kjent med farbror til Johan Jerstad, Andreas Reidarsen Jerstad som kjøpte gard i Hunsbedt og tok det gardsnamnet til etternamn.

Han var ein altmoglegmann, høgheint, slagferdig i samtale, og med store kunnskapar og mykje livsvisdom. Broren, far til Johan Jerstad, vart gift med Gura Biktjørn, men døydde i ung alder. Og Gura vart gift att med bonden Nils Veggeland i Fjotland. Sonen Johan vart dermed heitande Johan Veggeland; men etter at han var ferdig utdanna ingeniør fekk han namnet brigda til Johan Jerstad.

Det var denne unge mannen, halvt kvindøl og halvt fjotlending, som stod i brodden for den fyrste skrivetvlingi på eit bygdemål, Fjotlandsmålet.

Og det var denne unge mannen som skreiv det eg hev nemnt i innleiing: «Dæ gjenge tebagers mæ måle, og detta æ rade. For måle æ noge a dæ mætnaste me heve». Eg var ung då eg las dette. Men det slo meg at han bruka so godt eit mål. Dei kvindølar som eg kjende sa «mæde» og «mædnaste» når dei tala um noko som var serleg verdfullt og godt. Og dei sa «rade» um det som var åfått eller som bar imot.

I den tidi var det nokso stor skilnad

på målet i dalføret, det var dialektskilnad. Og skriftleg var det stor skilnad. Tek me for oss dei tri dåverande heradi Fedra, Kvinesdal og Fjotland, og tenkjer på målet i skulen og i bygdestyringi, so rådde bokmålet (den tid «riksmålet») grunnen i Fedra, i Kvinesdal var det nærepå same stoda; men i Fjotland var nynorsk («landsmål») som det heitte då i bruk i skulane, i bygdestyringi og i kyrkja. Lars Aase hev i ei utgreiding gissa på at stortingsmann Gunnuf Eiesland og farbroren hans, sokneprest og stortingsmann Per Tobias Gunnuson Eiesland, var fyregangsmenn for den framgangen landsmålet hadde fenge.

Det må leggjast til at bygdemålet i Fjotland var sers rikt, eit fjellmål som var mykje i slekt med målet i Eiken, Hægebostad og Åseral. I Fjotland sa dei «hør» og «dør» når me i Kvinesdal sa «her» og «der», dei sa «sigje» når kvindølar sa «segje» (t.d um prisar som hadde gjenge nedyver), dei sa «studda» og «fudde» når me i Kvinesdal sa «stulla» og «fulle». I Austerdalen var det i mi tid eit nokso klårt skilje i dialekten nedanfyre og ovanfyre Haugland og Vatland. På Haugland og på Vatland tala dei eit mål som låg nærare Fjotlandsmålet enn Kvinesdalmålet.

Alt i smågutdagane las eg mykje. Og landsmålet kom inn. Bladet «Agder» skreiv mest riksmål; men redaktør Ingvald Selands leidarartiklar var ofte på landsmål. Og det var eit velflidd og veldyrka mål, rakt på sak. «Grannen» kom, styrd av Hans Seland og med

mest alt på landsmål. Og eg lånte bøker i skuleboksamlingi.

Og so var eg so heppen at landsmålet vart innført i krinsen min då eg gjekk i 4.klasse, i 1919. Det var i fyrste rekkja lærar Anders Moi å takka. Det vart kalla inn til krinsmøte. Og der tilrådde Anders Moi å byta frå riksmål til landsmål. Krinsformannen Tønnes Moi tala òg for. (Dette var den Tønnes Moi som var fødd på Jerstad og var son til gamleordføraren Ole Svendsen Jerstad. Han var gift med Hanna, dotter til Hans Moi, og dei yvertok hennar farsgard. Seinare reiste dei med heile huslyden til Amerika).

Det krinsmøtet som røysta inn landsmålet i Moi og Gjemlestad krinsar var nok eit fredelegt møte. Det var knapt nokon som mælte imot. Eg minnest at den gode grannen min, Jakob Jerdal, fortalde um møtet til Sinius Egeland som var ein kjend indremisjonsmann og vegvaktar og heradsstyremann. Dei som var imot landsmålet skulde reisa seg. Ingen reiste seg, so vedtaket var samrøystes. Jakob var for riksmålet; men han sa at det nytta ikkje å røysta imot målbyte. Du skulde ha gjort det; sa Sinius, som òg var riksmålsmann.

Då Liknes og tri andre krinsar fekk landsmål.

Nokre år seinare, i vaksen alder, tok eg som formann i Kvinesdal mållag upp kravet um røystring i Liknes og Førland krinsar, og i Rafoss og Røynestad. Det vart stormande møte i Liknes krins. Lærar Torkel Verås var

målmann, og han tala for landsmålet. Men der var det mange imot. I Røynestad og Rafoss krinsar var det lærarar som var aktive målmenn: Sverre Rise og Andreas Sundvoll. Og i båe dei krinsane vart det fleirtal for landsmål. I Liknes var det stort fleirtal for bokmål, og i Førland krins var òg eit klårt fleirtal imot «landsmålet».

So kom saki til skulestyret, som hadde det avgjerande ordet. Det var greidt for Røynestad og Rafoss krinsar, eit samrøystes skulestyre sa ja til målbyte. Og for Førland krins tykte skulestyret det same, og vedtok målbyte. Eg var referent på det skulestyremøtet, so eg minnest det godt. Korkje i Liknes eller i Førland krins var det so stort framme at skulestyret trong fylgja røystringi. Verås var skulestyreformann.

Og i skulestyret sat slike heilhuga og varme målmenn som Oskar Fjeld, E. P. Moi (far til Georg Moi), Osmund Aase og Simon Røynestad. Verås tok upp Likneskrinsen etter at dei hine var avgjorde, og rekna tydelegvis med at der var det sjølvgeve: Bokmål. Men nei, sa strategen Oskar Fjeld, og gjorde framlegg um landsmål i Liknes krins. Verås viste til at han på krinsmøtet hadde både tala og røysta for målbyte, men sa at det kunde ikkje gå an å gå imot røysteresultatet. Oskar Fjeld og E. P. Moi etterlyste då logikken. Me hev nett ført inn nynorsken i Førlandkrinsen - mot fleirtalet på krinsmøtet. Kvifor skal me gjera skilnad på Førland og Liknes krinsar? sa dei. Og E. P. Moi la til at når fleirtalet i Liknes krins hev so lite vit at dei ikkje

skynar borni sitt beste, so må skulestyret hjelpa deim. Osmund Aase og Simon G. Røynestad studde upp um dette med sterke innlegg.

Og nynorsken vart innført i Likneskrinsen. Eg er ikkje viss på um Verås stod åleine imot, men eg minnest i allfall at sokneprest Sigurdson som var sjølvskreven i skulestyret, ikkje var tilstades. Han hadde truleg røysta imot.

Denne framstøyten var eit stortak, som Kvinesdal mållag hadde all æra av. Barnetalet i Liknes krins auka stødt, sentraliseringi var medverkande, og mange som seinare drog ut på skular fekk gagn av at dei hadde havt nynorsk til hovudmål alt i folkeskulen. Eg tenkjer td. på Anne Gullestad som vart landskjend skodespelar og teatersjef, knytt både til teater på Vestlandet og til Riksteatret. Ho vart ein sjeldsynt fin tolkar av Arne Garborgs lyrikk, og ho var trufast mot målarven frå heimbygdi. Det same galdt hennar nære slektning Lars Aase som vart direktør på Kristiansand Lærarhøgskole.

Ungdoms- og fråhaldslagi

Eg trur det er rett å segja at dei fyrste vårteikni til målreising i Kvinesdal kom med dei frilynde ungdomslagi. Saman med dei må òg Losje Tjodolv frå Kvin på Liknes nemnast, og dertil Kvinesdal Avhaldslag.

Ungdomsarbeid og fråhaldsarbeid hev vore nærskyldige i mange bygder. Losje Tjodolv frå Kvin vart skipa i 1908. Losjen fekk reist sitt eige hus i Prestlunden, det var i røyndi det fyrste samfundshuset i bygdi. Kvinesdal

Avhaldslag var noko yngre. I 1905 fekk bygdi sine tvo fyrste bedehus, «Ebenezer» på Øye og «Betania» på Lillemoen, Gjemlestad i Austerdalen. Seinare kom det mange, det største er Liknes bedehus som vart vigsla i 1918 og fekk ei stor utviding i 1947. Men alt i 1860 hadde kvekarane reist sitt eige bedehus på Røyseland i Vesterdalen. Det var eit servore innslag i bygdesoga, med internasjonal bakgrunn i kvekarrørsla.

Dei frilynde ungdomslagi kom seint til Kvinesdal, og dei hadde skiftande arbeidstilhøve. Det fyrste ungdomslaget vart skipa i Vesterdalen i 1913. Namnet var Kvinesdal ungdomslag. Torkel Nuland frå Gyland som då var lærar i Rafoss krins vart fyrste formannen. Laget arbeidde ikkje lenge; men etter ei tid vart det oppattskipa i Myra (som seinare vart heitande Storekvina stasjon). Det fekk då namnet Ungdomslaget «Ny Von». Det hadde mange gode arbeidsår, mest i dei åri då Tønnes Oksefjell, den seinare ordføraren, var formann. Laget vart nedlagd då den andre verdskrigen var i gang, og planen um å reisa ungdomshus vart ikkje gjennomført.

Austerdalen fekk sitt frilynde ungdomslag i 1914. Upptaksmannen var lærar Anders Moi, og han vart den fyrste formannen. Skiftande år fylgde; men planen um å reisa eige ungdomshus vart gjennomført i 1929. Då var eg formann i Kvina ungdomslag som laget heitte frå skipingi, og styret fekk kjøpa ei tuft av bonde Oskar Fjeld på Gjemlestad, ein tange ved Litle Kvina

der hengjebri gjekk yver elvi til Moi. Laget hadde samla inn pengar, men måtte låna 5000 kr. i Flekkefjords Sparebank. Lagsfolk og andre byggefolk kavera for lånesumen. Og byggmeister Sigvald Espeland reiste huset, med god hjelp av lagsmannen Simon Moi som arbeidde for mest ingi løn. Sokneprest S. A. Sigurdson og fylkeskulestyrar Olav Høyland tala på vigselefesten. Kvinesdal hadde fenge sitt fyrste ungdomshus, namnet var Kvinaheim. Huset brann ned i 1946, og fyrst i 1956 vart det noverande huset reist, på same tufti og med same storleik. Då var Asbjørn Espeland formann i laget.

Kvinesdal mållag vart skipa i 1920 og låg etter nokre år nede ei tid, men kom i gang att og er i verksemd framleis. Ungdomslagi hadde lenge skiftande arbeidstilhøve. Motstandet var utruleg sterkt. Sterkast fekk Kvina ungdomslag merka det i dei åri laget heldt møti sine i det gamle skulehuset i Voran. Eg var formann i laget frå 1925 til 1930. På møti hadde me fyre- drag, handskrive blad, opplesing, me song mykje, og me hadde folkeviseleik. Og so samla me pengar som skulde brukast til å byggja ungdomshus. Me hadde ein god og interessert lagsflokk. Men motstanden var sterk og medviten. Me fekk aldri fred på møti, for ute i gangen på skulehuset stod ein fast flokk som var frå Jerstad og Stokkeland. Dei stod der heile kvelden medan møtet varde, og kom aldri inn. Ikkje eingong til folkeviseleiken.

Bakgrunnen hadde desse ungdomane

heimanfrå. Der var foreldre som sa klårt ifrå um at dei heller vilde sjå sønene sine liggja drukne - «fulle» som det heitte på Kvinesdalmål - enn dei vilde sjå sonen i eit ungdomslag der han vart innpota med idealisme og vranglære. Låg han derimot drukken i rennesteinen, so kunde han taka til vitet og umvenda seg. Dei tidlegare store religiøse vekkjingane i bygda var velkjende. Sume kalla denne klikken på gangen for «Litle Jerstad ungdomslag». Det var ein klikk som aldri gav upp.

Og det var so plågsamt at eg kalla saman styret og dryfte kva me skulde gjera. For me vilde ikkje gjeva upp og oppløysa ungdomslaget. Me kom samrøystes til at me skulde slutta med kveldsmøte i ungdomslaget, og i staden halda møti kl. 14 på sundagar. I dagsens ljøs kjem ikkje uromakarane og stend i gangen, tenkte me. Og det slo til. Me fekk fred - i fullt dagsljøs!

No kan eg tenkja meg at sume i dag vil segja: Dette kan då ikkje vera sant! Dette må den tidlegare formannen i Kvina ungdomslag ha dikta upp. Men det er sanning. So inngrodd var hatet til det nye som kom med ungdomslaget.

Etter kvart fekk dei nye tankane rotfeste. Tvo prestar frå denne tidi må nemnast: P. Waage-Erichsen og S. A. Sigurdson. Dei såg det positive som lagi stod for og var hjelpsame og velviljuge.

Kvinesdal Fylkesskule med styraren J. Ryen og lærarane Olav Høyland, Gunhild Høyland og Ingeborg Hompland vart ein sterk kulturfaktor. Bygdeungdomar i stort tal gjekk på den

skulen. Og der vart Grundtvigs tankar um livet og kulturtraumane målborne. Elevane vart merkte av det. Mange ungdomar i Kvinesdal drog også til andre folkehøgskular, til Jæren, til Voss, til Marnar Folkehøg-skule i Øyslebø og til Agder Folkehøgskule i Søgne.

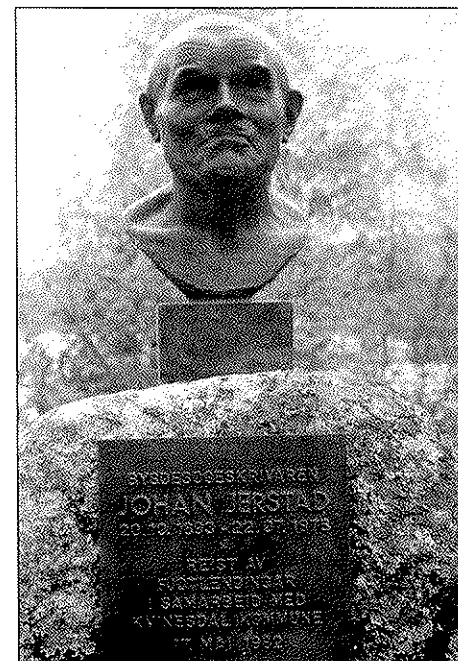
Men no må eg attende til innleidingi, den um at «måle æ noge a det mætnaste me heve». Eg tek med tvo prøvor, på gammalt Kvinesdalmål og gammalt Fjotlandsmål. Det fyrste stend i Kvinesdal Bygdebok band III, og det er forfatternen Ånen Årli som gjev det att etter ein forteljar som er unemnd, og Olav Tjodolv Høyland hev skrive det upp etter diktat frå Ånen Årli. Det andre er det som Johan Jerstad hev skrive upp etter Ane Sande:

Kvinesdal Frå det store snøåret

(fortalt av Ånen Årli etter N.N)

«Då æg var øllev år, stedde besten mæg te å jæda i Tveit. Dæ va endå dæ store snøare i 77. Æg måtte gå lannveien te Krestiansann. Då va her snø, alle dalan va fulle så dæ va slett øvealt. I Krestiansann hadde æg 2 tanta som æg sko vera hos om notta. Heile byen låg nesnøa. Dæ va inkje et hus å sjå.

Dæ einaste tegn te hus va spire på domkjørkja. Folk hadde grave tunella ne te husan dei budde i. Dæ gjekk hole te kvert einaste hus, å alle holen va lige. Æg va ne på botnen te et hol å telte 76 høge trappetrin. Æg fant inkje holen ne te tantan meine. Æg hadde gråde heile veien se æg gjekk heimanfrå, å nå va æg mest blinne.

Bygdesogeskrivaren Johan Jerstad. Byste reist av fjotlandingar i samarbeid med Kvinesdal kommune 17. mai. 1982. Foto: Johannes Hamre.

Dæ einaste æg kunne sjå, va hestelort, å æg visste at der som va hestelort, der va veg. Ja, så fydde æg hestelorten te Tveit».

Fjotland

Johan Jerstad hev denne målprøva etter Ane Sande frå Fjotland.

«I år he me hatt mygje snø og kaldt. Eg kann kje minnast så tjassen ein vedr. Alt som er loggvert må tast nå. Det ser felt ud for kydnan. Heila bu-markje er fudde a snø, og folk er høylause. Nå er det den 24de april og det er kje ei spretta på Fjotlandsvatnet. I fjor dette bilet hadde me gjort a vår-

innå. Men det kann snart laga seg.»

Tevlingi på Fjotlandsmål som Fjotlandslaget i Oslo sette i gang fekk mange til å skriva. Eg hev ikkje set nokon av premiskildringane attgjevne; men eg minnest at millom premivinnarane var bonde O. S. Lindefjeld i Gunstenslid (far til Ellen Hunsbedt som vart gift med kvindølen Anton Hunsbedt, og Trine som vart gift med Andreas Hunsbedt, bror til Anton, dei vart bondekonor, den fyrstnemnde i Fjotland, den andre i Kvinesdal). Og so var det Ane Sande og Gudtorm Eftestøl, den gamle arbeidsskulelæraren og kunstnaren, som vann premiar.

Johan Jerstad fortalde i Agder um resultatet av tevlingi, han skriv m.a. at det var det å segja at «dei gamle he gjort skåmm a dei unge, kjeriingan he gjort skåmm a gjenten, å Austerdalen he gjort skåmm a Vesterdalen».

Men kva no ?

Her hev eg freista å skildra korleis landsmålet, «nynorsken», vann fram i Kvinesdal. Ein mann må nemnast særskilt: Tønnes Oksefjell som var ordførar i 24 år, frå 1948 til 1972. I hans tid var nynorsken styringsmålet i heradet, på likningskontoret og elles.

Det varde då Tønnes Oksefjell og ettermannen hans, Olav Egeland, styrde. Då Egeland gjekk ifrå, rasa alt nedover. Nynorsken vart konsekvent hivd på dør att - utan at nokon tok til motmæle.

Bokmålet kom att. Skiftande rådmenn og andre kontorbyråkratar sytte for det.

Kva kan grunnen vera til den ned-

gangen som fylgde etter dei mange si-grane? Grunnane er nok mange. Etter kvart vart politikarar meir og meir styrde av byråkratar og kontorfolk. Og i skulen hende det at nynorsken vart kasta ut or Likneskrinsen. Då var den skulen sterkt sentralisert, so tapet for nynorsken var stort. Nokre få gjekk i brodden for kravet um avrøysting. Millom deim var Einar Ljosdal, som skreiv ein del i bladi, og han fekk med seg den nye prestefruva, Tordis Rudjord, som var ei «fin dame» og ikkje tolde nynorsk, og slett ikkje at mannen hennar tala det målet. Dei vann røystingi, og so vidt eg minnest vart det noko ordskifte etterpå i Flekkefjordsbladi.

Fru Rudjord kjende seg uthengd, og mannen hennar lova henne då at heretter skulde han preika berre på bokmål. Det heldt han - so vidt eg hev frett. Eg gjekk aldri i kyrkja når eg var heime, etter den hendingi. Eg vilde ikkje høyra på ein dott og ein tøffelheit. Ein kan elles lesa um det presteparet i Bjørn Rongens «Embetsfolk», han hev havt levande modellar.

Og likevel trur eg nok at hovudgrunnen til nedgangen er den rettskrivingi i nynorsk som vart tvinga på oss med rettskrivingsvedtaket i 1938, oppfylgd av «læreboknormalen» i 1959. Me fekk eit utvatna og oppblanda mål, med eit virvar av valfridom. Mykje av det låg so nær bokmålet at mange tenkte som so at dei like godt kunde gå yver til bokmålet med ein gong. Det som seinare hev hendt hev stadfest kor stor ei ulukka denne «må-

lalkymien» vart for norskt mål.

Me fekk ei nynorskopplæring i skulen som førde inn i den reine hjelpe-løysa. Det gamle Kvinesdalmålet, soleis som me tala det i mi oppveksttid, låg nær Aasen- målet. Frårekna at me hev a-endingar i staden for i-endingar er Kvinesdalmålet eit nokso reindyrka Aasen-mål. Me segjer fenge og gjenge og hev. Alt vart forbode, det skulde skrivast fått og gått og har. Vi vart so å segja det einaste dei skreiv i skulenorsken, me fekk att eit slags «rett» for få år sidan. Og elles kryr det av behov og begynna og berekna og behaldning og andre hendesløyser.

Per Øyvind Heradstveit hev med statsløn i Norsk Rikskringkasting havt statsløn i alle sine aktive år på å brjota ned vyrdnaden for norskt mål, han bryr seg ikkje eingong um læreboknormalen! Eg hev eit par gonger skri-

ve um Heradstveit at han hev att berre tvo ord som er nynorsk: «Eg» og «ikkje». Elles er alt bokmål. Han segjer å gjøre noe, han talar um å behøve og å behalde. Men folk trur at dette er nynorsk, for han hev taletone frå Hardangar.

Noregs Mållag og Noregs Ungdomslag hev fylgt opp verket til Norsk Språknemnd og seinare Norsk Språkråd. Alle hendesløyser er godtekne. Og dei bladi som i det heile brukar noko nynorsk, dei er rekrutterte av folk som hev gjenge dei dårlege skulane der dei hev lært eit blandingsmål. Hadde dei kunna engelsk og bokmål like dårleg som dei kan norsk, so hadde dei vore ubrukande.

Ja, soleis hev me stelt med den skatten som fjotlendingen Johan Jerstad skreiv dette um: «Måle æ noge a dæ mætnaste me heve!»

GULL * SØLV EMALJE TINN

i moderne

og

tradisjonell
stil og

design.

GLASS OG STENTØY KOSMETIKK

STORT UTVALG I GAVER

Einar E. Egeland A.s

4480 KVINESDAL - Tlf. 38 35 01 40

Har du lest Krøniken?

For over 100 år siden utga Ludvig Daae boka En Krønike om Kvinesdal. Dette blir da den eldste bygdeboka vi har i kommunen.

Fra Ludvig Daae som åtteåring kom til Kvinesdal, samlet han med stor interesse inn muntlige fortellinger som holdt på å gå tapt. Da han senere ble professor i historie, ble han oppmerksom på kildemateriell. Dette ble til Krøniken som inneholder personlige inntrykk, presteomtaler og fortellinger med karakteristiske småtrekk fra Kvinesdal og nabobygdene.

Krøniken fra 1894 var trykket med gotiske bokstaver, vi har vanlige latinske bokstaver, ellers er skriftnormen beholdt.

I tillegg til originalteksten har vi tatt

med seks lokale bygdesagn nedskrevet av Ludvig Daae. Alv Egeland har skrevet en kort biografi om Daae.

Vi har også valgt å ta med noen bilder og tegninger, de fleste tegningene er tegnet av Jørgen Brochmann i 1860-årene, Jørgen var Ludvig Daaes halvbror.

Etter vi ga ut boka sist vår, har vi fått kontakt med et oldebarn av Ludvig Daae.

Han holder på med utgivelse av noen av oldefarens erindringer der også Kvinesdal og distriktet er nevnt.

Boka koster 150 kr. og selges hos Kvina Fotosenter på Liknes eller hos Kvinesdal Historielag, 4480 Kvinesdal. Tlf 38 35 01 34.

Bli ny på håret, nå til våren og sommeren!
Timebestilling eller «Dropp innom»

Sofies Salong Eftf.

Liv Siri Nilsen
Fjotlandsgata
Tlf. 38 35 01 10

Adolf, einebuaren på Steinsland

Av Lars Emanuel Egeland

Adolf Steinsland. Foto: Johannes Hamre

På 1600-talet var Steinsland den største garden i bygda i utstrekning. Garden grensa til Fjotland, Hægebostad og Galdalsvannet. Seinare blei Herrestøl, Audalstøl og Ystestøl skilt frå hovudgarden. I gamle dagar gjekk ferdselsvegane over heia, og då var Steinsland ingen avkrok.

I 1845 var det 82 mennesker på Steinsland, og garden var delt i sju bruk. Garden hadde omgangsskole og var ei stund egen skolekrets.

I dag er Adolf aleine igjen på Steinsland. Han fylte 75 år ein månad før tusenårsskiftet.

Her vokste Adolf opp saman med broren Trygve, faren Tobias og tante Jørgine heime på Steinsland. Adolf er glad i å fortelje. Orda sit laust, og heile kroppen er med i samtalen:

- I mi tid har det vore folk i fire hus. Gustav og Marie hadde fire born. Gunhild og Tønnes Steinsland hadde elleve born. Det kunne røyne på med å skaffa mat og klede til så mange. Nils var ein original som det aldri kjem fleire igjen av. Han hadde trygda. Så var det me fire.

Heime arbeidde me jamt. Me hadde fem-seks molkekyr og opp til 30 sauer. Me dyrka jorpla, grønnsaker og havre. Havren mol me på kverna på garden. Me hadde seperator og kinna smør. Det blei levert på Smørlaget i Neset. Det gjaldt å vera mest mulig sjøvhjulpen. Kveitemjøl kjøpte me. Tante bakte brød, lefser, flatbrød og hellekaker. Havregraut var god kost. Far min var ein svært god jegar. Blant anna smørte han på ein spesiell «medisin» på fott-

øyet før han gjekk ein tur ut i terrenget.

Revane likte dette og gjekk beint i revesoksa. På den måten fanga han mange revar. Kva han smørte på beina, kan me la ligga.

Revar, orrfuglar og harar blei levert på Dammen eller hos Anna Mydland. På handleturane hadde me med heim kveitemjøl, salt, kanskje stomp og ein del sjokolade. Det var godt med noe søtt. Om våren kjøpte me utstyr til garden. Alt blei slått med ljå. Til garden høyrer det med mye utmark, og me hogg mye ved. Sauene slakta me på garden, og kjøtet tørka me i stova. Kyrne leidde me til Bruli der Andreas Åse kom og henta dei og slakta dei i Neset.

Far min var hestehandlar. Han reiste mye til Jæren og Stavanger og kunne kjøpa opp til 8 hestar. Eg var gjerne med. Me tok hestane med toget til Flekkefjord. Så bant far min hestane i rumpa til den som gjekk føre, og sånn gjekk me heim til Steinsland. Hestane blei selt rundt i bygdene her. Eg minnest Oliver Gullestad kjøpte ein flott 2-åring.

Far min var ein dyktig hestehandlar og var ikkje god å koma ut for. Han tjente godt på hestane.

Me leid inga naud, me hadde alt. Eg har det ikkje betre i dag. Det var fisk i alle vatn. Far salta fisken og la han i dunkar. Då hadde me god mat utover vinteren.

Me gjekk på skula annan kvar dag, og me var fire som gjekk i hop. Eg

stod opp klokka halv sju kvar dag, og me gjekk heimefrå halv åtte. Det var langt å gå til Hauglandsli. Skula starta opp klokka ni. Det var reine dyreplageriet, ja dy å peiga.

Ånen Lauen var ein grei lærar. Han hadde eg heile tida. Eg strevde sånn passelig. Det hende eg reiv ut någen side i skulebøkene for å sleppa å lesa så mye. Ånen blei øvegjett, men eg slapp straff. Han sa bare: Rive du ut side i ei ny bok?

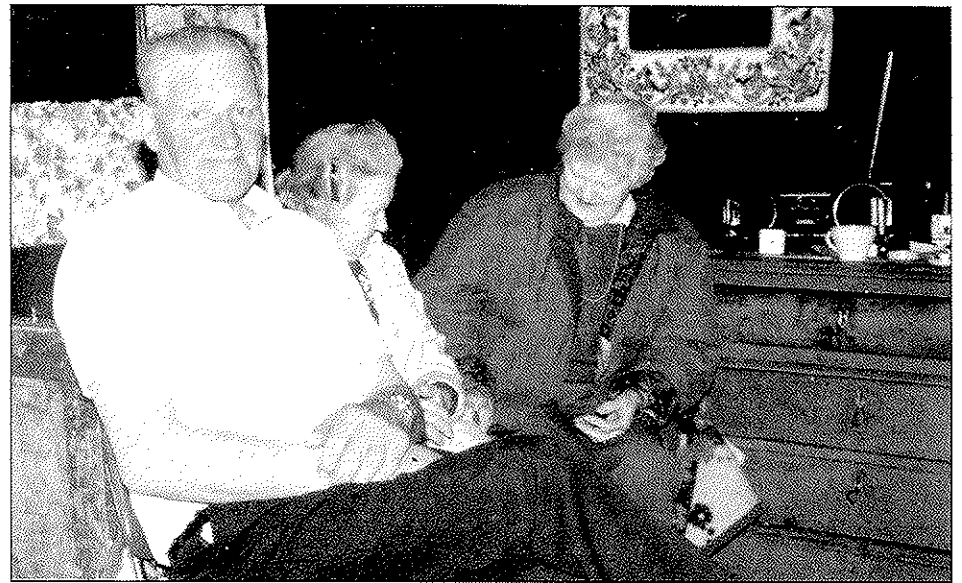
Eg har snakka med Ånen på Tinget i Hægebostad etter at han flytta dit. Om vinteren gjekk me på ski til skula. Me rende ned dei brattaste bakkane, ja, dy å peitar. Me var heime i 3-4 tida om ettermiddagen. Viss det var rennefokk og dårleg vèr, holdt me oss heime.

Om sommaren slo me ball og «løyn-te og bommast», og så gjekk me turar til Bruli og andre gardar.

Eg gjekk og las for presten Sigurdson. Du veit han var i bygda i 27 år. Eg kjørte med Kvinaruta frå Vatland. Av og til hadde eg med fisk. Eg trudde då at eg skulle sleppa billigare.

Ei gong hadde me tre salmevers utannat. Det var altfor mye. Eg prøvte å læra det første og tredje. Men så høyrte han meg fageren i det andre. Eg prøvte, men måtte gje meg. Han tok det greit og sa bare: Det blir det samma det. På 50-års konfirmantfesten måtte eg tale. Folk lo, og Simon Johan Egeland sa det var den beste talen.

Eg har arbeidd forskjellige plassar. I Stavanger var eg med og bygde til-

På besøk hos Adolf i 1991. Foto: Johannes Hamre.

fluktsrom under byen saman med fem andre kvindølar. Eg har vore på mange veganlegg i Flekkefjord, Farsund og Kvinesdal. To somra var eg på Knaben i hop med nordlendingar; det var gutta.

Eg har òg vore på Sira-Kvina, Simek og skogsarbeid.

Men det er Steinsland som er best. Før var heia full av vilt. Då var eg profesjonell jaktmann. Eg fanga orrfugl og rube i snarar. Me laga ei lykke av hestetagg og festa den i ein pinne. Haren fanga me i vippsnarar. Me festa så lykka i ei stong som me drog ner. Då hong den daude haren i stonga.

Eg skaut mye vilt og var reine skarp-skyttaren. På ein dag kunne eg få 24-25 orrhanar, og rube og harar og revar i tillegg.

Før var det lite elgjakt. Nå er det mye elgjakt, og det er ei gåda at elgen held ut denne skjodinga.

Det er ikkje någe moro når viltet er vekke. Om eg ser ein fugl i dag, vil eg aldri skjoda den.

Du veit; for någen hundre år sidan var det dyregravar på Steinsland. Nå er eg aleina igjen, og det er lita å finna på når viltet er vekke. Det er ikkje någe moro. Eg savnar naboar, og eg kan flytta på dagen. Kanskje eg skulle få meg ei leilighet lenger nede i dalen om vintaren og vera på Steinsland om sommaren.

Viss det hadde vore fleire folk her, kunne eg ha bygd meg ei ny hytte. Eg er nede i Neset eit par gonger i veka. Når eg står med veggen, får eg alltid skygg, å ja jøsses. Eg handlar hos

Fra historielagstur på Steinsland 12. juli 1998. Foto: Johannes Hamre.

Nico; stomp, pølser, kjøt, Agder og alt eg trenge. Eg kjenne alle kvinnfolkan der. Dei er så greie og kvikke, og dei ekspedera på någen sekunda. Ryggsekken fyller eg opp. Melk fær eg på Løland.

Garden fikk vei for noen få år siden. Derfor er det ikke utenkelig at yngre motoriserte personar slår seg ned her i framtida. Adolf vil i alle tilfelle bli den siste fastboende av den gode, gamle garde.

SMÅ OG STORE OPPDRAG HELE DØGNET

Svein Terjes
TURVOGNSERVICE

INNEHAVER: S. T. LINDEFJELL, 4480 KVINESDAL
Mobil: 909 56 763 - Tlf. privat 38 35 12 68

Fra Lister Lehn Tingbok 1668

Av: Arentz Håland

Tingbøkene fra 1600-tallet er nokså spesielle kildeskrifter. De er langt på vei enerådende når det gjelder inngående informasjon om hva som foregikk i lokalsamfunnet i det århundret I de etterfølgende århundrene fikk en etter hvert en rekke parallelle kildeskrifter og tingbøkene ble etter hvert reserverte for det som kan kalles vanlige rettsaker.

Men på 1600 tallet får en stort sett presentert hele spekteret av saker som den gangen verserte i et lokalsamfunn. Svært ofte er rettsakene relaterte til næringsdrift og eiendomskonflikter.

Byen Kristiansand dukker ofte opp når det er snakk om saker som dreier seg om handel og næringsdrift. Når denne saken pågår, var ikke byen blitt tredve år gammel enda, men den hadde en spesiell stilling selv på høyeste hold i Danmark siden den var grunnlagt av Kong Christian den 4. Det ble rett og slett tatt i bruk de mest utrolige virkemidler for å fremme utvikling og vekst i denne byen.

Etter det en kan utlede av denne rettssaken, ser det ut for at byen fak-

tisk har en såkalt «Prehsident over commercien». Det må vel bety at all handelsvirksomhet i byen har en president som et slags overhode. Selv om det i denne rettssaken ikke blir lagt fram noe originalt dokument på lovlig papir som beviser dette, så er det grunn til å tro det likevel.

En brukte alle mulige slag titler den gangen for alt det de måtte være verd for å sette seg i akt og ære, og tittelen president har også den gangen etter alt å dømme hatt høy status.

Som det fremgår av originalteksten skal Torgius Andersson ha blitt utnevnt av presidenten i Kristiansand til havnefogd i Kvinesdal for å føre tilsyn med utførselen av trelast og eventuelt tørket laks som bygda den gangen hadde et visst overskudd av.

Men utnevnelsen foreligger ikke foreløpig i hvert fall, på godkjent stemplet papir. Det blir derfor ikke avsagt noen endelig dom i denne saken før retten får seg saken forelagt på lovlig papir.

Nå skjedde dette et stykke utpå året i 1668 - i slutten av måneden august, og

saken kommer ikke opp mer i denne tingboken dette året.

Tingbøkene etter 1669 er kommet bort helt fram til 1674, så det kan gjerne være slik i denne saken at historien har lagt sitt glemselens slør over den for alltid

Ellers er det som kjent slik at en gjennom tingbøkene kommer lokal-samfunnet svært nært innpå livet. Det er da i høyeste grad tilfellet i denne saken. Spesielt er det tilfellet når muntlige utsagn blir gjengitt direkte. Da kan en i en del tilfeller få servert ganske saftige folkelige uttrykksmåter. Vi får også gjennom denne rettssaken stifte bekjentskap med en meget viktig person lokalt sett - nemlig tolderen i Flekkefjord Michael Sartoris. Hans Seland har i sin tid utført et inngående forskningsarbeide om denne personen. Det er gjengitt i historieskriftet Grannen.

Ao - 1668 dj 18 augustij vahre vj effterskreffne sorenskrifueren Johan Einertzøn Norman, Madtz Løeland, Tollach i Aarlj, Erich Grøtteland, Suend Hegland, Tolleff Bircheland, och Kidel Sandvatten, forsamlede udj Fedde tingstue, retten effter louglig tilkaldelse udj effterskreffne sag at betiene.

Kom da for retten erlig och velacht mand Torgius Andersøn, som ved lehnsherrens steffning haffde indsteffndt Christen Sørensen borger til Christiansand, och Hans Berttelssøn, och tiltalde denem effter en instrux hanem ehr giffuen aff hr. Prehsident paa

Christiansand, aff dato dj. 7 may nest forleden, formedelst en ahndeel tømmer och trælaster de til fremmede skipper och udlendinger haffr forhandlet, och ey sig hoes hanem effter bemelte semmie ahnmelt som der paa som ehnd beordret haffne fouged pris skulle sette, formeendte der fore, det samme trelast bør verre forbrut til Hans Kong. Mayss., byen och de fattige, med vidre des indhold Aceterit H: kongsgdr. dj. 12 dito

Effter samme citation fremtrede effterskreffne prov, som effter ædtz affleggelse vandt och proffued som effter siger.

Først Olle Eggeland som proffued, at hand vahr tilbeden aff Torgius Andersøn, at gaae til Christen Sørensen, och da hand kom til bemelte Christen Sørensen, tilspurdte hand hannem, om hand vilde rette sig effter Hans Kongl. Mayss. breffer, dissligeste effter Prehsidentens ordre, som Torgius ehr med deelt aff Prehsidenten. Der til forneffnte Christen Sørensen svarde, at Prehsidenten vahr ehnd løgner, och dend beskeden hand haffde vahr iche meere achtet end at tørre sin rompe med, och at forneffnte Olle Andersøn viste iche vidre her udj at proffue.

Thorvald Roustad proffuede, at hand ilige maade tillige med Olle Andersøn vahr aff Torgius Andersøn ombedet, at gaae til Christen Sørensen, och forhøre om hand vilde rette sig effter Hans Mayss. breffr, och huis ordre prehsidenten haffde giffuet bemelte Torgius

Andersøn. Der til Christen Sørensen svarde, at Prehsidenten vahr indført paa Christiansand for ehnd løgner, och at hand achtet iche meere Prehsidentens breffr meere end at tørre sin rompe med, och der hos spendte med sin foed i veerit.

Iffr Joensøn Øffre Øye vandt, at hand vahr tilbedet aff bemelte Torgius Andersøn, at høre paa huis ord Olle Andersøn Eggeland tilspurdte Christen Sørensen, nemblig om hand vilde rette sig effter Hans Mayss. breffr och huis ordre Torgius i sin være haffde fra Prehsidenten. Da hørte hand, at Christen Sørensen der til svarde, at hand achtet iche meere huis breffr Torgius Andersøn fra Prehsidenten haffde end som hand vilde tørre sin rompe paa.

Torov Øffre Eggeland vandt och proffued, at Torgius Andersøn bad hanem at gaae til Hans Berttelssøn, och høre om hand vilde rette sig effter huis ordre hanem ehr med giffued aff Prehsidenten, der til Hans Berttelssøn svarde, at hand vilde rette sig effter Hans. Kongl. Mayss. breffr.

Rolleff Shiecheland proffued, at hand vahr tilbedet tillige med Torov Øffre Eggeland, aff Torgius Andersøn, at høre paa huis ord hand tilspurdte Hans Berttelssøn, om hand vilde rette sig effter huis ordre och breffe hanem ehr giffuen aff Prehsidenten, nemblig at hand ingen trelast skulle selge eller affhende, med mindre hand der offr verinde vahr. Der til Hans Berttelssøn svarde, at hand vilde rette sig effter

Hans Mayss. breffr och naar som heldst hand fornemmer andre rette sig effter hans forneffnte Torgius Andersøns breffue och ordre. vil hand ilige maade rette sig der effter. Hernest loed bemelte Torgius Andersøn liudelig for retten oplesse effterskreffne trende copier aff Hans Mayss. breffr under Prehsidenten paa Christiansand Niels Pedersøns haand, paa løst papir skreffuit effter som indted andet skal haffue veret at bekomme.

Dend første meldende om trælaster forhandling, och at Prehsidenten søndenfieldz i Norge maae beordre visse med och haffue fougder paa ladestederne som der med indseende kand haffue, med vidre des indhold, Acterit dj. 2 octobr 1665. Dend anden ehnd copie aff bemelte Prehsidentis befallings breff meldende at hand aarlig til løn och besoldning maae haffue 1/2 partten aff huis accihse som Christiansandz bye naad. forvundet vahr, dissligeste til sin underholdning och trælaster betienternis belønning aarlig maae oppeberge 1 sk. aff huer dallers verdj som trælaster selges for, Acterit dj. - 22 martj bemelte aar 1665.

Dend tridie, meldende at alle de commercerende borgere inden Taanis och Kald vildz fiord skal giffue aff huer dallers verdj de selger eller kjøber en skill. och de som bruger deris handel med dend store trælaster udenfor bemelte orter at giffue aff huer dallers verdj 2 skill. som skal ahnvendes til byens udgifter med vidre des indmeldende, dat. dj 18 November 1665 med

der paa følgende prehsidentens instrux til Tolderen Michel Sartoris daterit dj - 7 may løbende aar. Noch loed hand liusse copie aff Prehsidentens bestallings breff, nemblig hand at verre Prehsident och Directeur offr Commercien i forskreffne kjøbsted Christiansand, med vidre samme Kongs breff ommelt, dat: 22 Martj udj vehrinde aar.

Vidre bleff lest, Prehsidenten Niels Pedersøns bestallingsbreff udsted til Torgius Andersøn, hour udinden hand beordres til haffne fouged, paa under byfougden veigne, at opachte i Quindesdal med vidre des indhold, Acterit Flichefiord dj. 7 may 1668

Noch Prehsidentens instrux til Torgius Andersøn bestaaende under 21 punchter, Acterit forneffnte dj. 7 may nest forskienned

Torgius Andersøn satte ydermeere i rette, det bemelte Christen Sørensen och Hans Berttelssøn bør at stande til rette effter hans steffnebreffs indhold, och esked effter dommer och danne-mends skjøn sin ahnwendte bekostning. Hour paa hand ehn endelig dom begierthe.

Her til at suare vahr møt paa Christen Sørensen veigne, hans i rette skichede tienner Peder Toresøn som ind laugde hans skrifftelige indleg, hour udinden hand sig for skiuder under Byens ret, efftersom hand ehr ehn soren borger, och der hos formeendte, iche burdte at staae i rette med Torgius Andersøn, effter som hand aff Byfougden dj. 13 Juni bleff skielt for

ehn løgner, med vidre des indhold, dat. - 18 Aug. 1668.

Hans Berttelssøn suardte i rette at naar forskreffne Prehsidentens erhuerffuede Kongebreffue, som nu ehr udcopiet, in original paa it almindelige ting i øffrighedens nerverelse vorder forkyndet, vil hand sig tillige saa som andre u-priviligerede, underdanigst vide at rette

Bleff om alle denne paasteffndte action saaledes for rette affsagt, at effterdj befindes, som for os ehr lagt udj rette, adskillige Kongl. forordninger som velvisse hr. Prehsident offr Commercien Niels Pedersøn haffr forhuerfuet tuende in Ao - 1665 och it in Ao - 1668 borger saavel som bønder ahngaaende, om 2 skill. aff dallerens udgiffuelse, samtelige paa u-forsiglet papir udcopiet, under bemelte Prehsidentz haand, som stridigt befindes imoed høyest bemelte Kongl. Mayss. papirs forordning.

Da kunde for dess aarsager imoed voris æd och plicht iche noget om denne Action paakiendes, før end som Torgius Andersøn som sig hafne fougderie til eigner frembvisser bemelte Kongl. forordninger och breffue paa sin principahls veigne in originall under Hans Kongl. Mayss. haand och cirette och eller richtig vidimerede copie under Christiansandz Raadstues stadz zeigel.

Da naar som sligt loughligen for oss effter retmessig Citation paa talles, skal gaees om ald des beskaffenheder huis ret ehr.

Sibbubåten på land. Foto: Anne-Berit Erfjord.

Sibbubåten

Av: Anne-Berit Erfjord

Siden Tønnes Tønnessen fant en gammel pråm på bunnen av Sibbuvannet sommeren 1997 har dette skjedd:

Funnet ble rapportert til Norsk Sjøfartsmuseum og Jakob D Løvdal og Asle Ek fra Marinarkeologisk Utvalg i Farsund Undervannsklubb foretok en registrering av båten.

I oktober 1998 kom de to fra Farsund sammen med konservator Dag Nævestad og dykker Kenneth Øygaard fra Norsk Sjøfartsmuseum. Båten ble fotografert, målt opp og det ble tatt ut en prøve til datering. I juni 1999 fikk vi rapport om dateringa:

Vedrørende datering av «Sibbu-båten» fra Sibbuvatn, Kvinesdal.

Det foreligger nå 14C datering av trenagle fra «Sibbubåten», funnet i Sibbuvatn i Kvinesdal. Farkosten er, med 68% sannsynlighet, laget en gang mellom 1660 og 1890. Trenaglen, som er tatt fra et av spantene i bunnen av båten, har en konvensjonell, ukalibrert 14C-alder, (dvs. resterende radioaktivt 14C innhold i treverket,) på ca 160 år før år 1950, pluss/minus 70 år. Imidlertid må prøven settes inn i kalibreringsdiagrammet for perioden, og det er da sammenfall med kalibreringskurven på 4 punkter:

År: AD 1680 AD 1745 AD 1805 AD 1935.

Uheldigvis svinger kurven for 14C innholdet i atmosfæren i denne perioden sterkt, slik at noe som gjør at man vanskelig kan få nærmere tidfesting ved 14C prøven alene. Sett under ett kan kurven leses slik: Med 95% sannsynlighet, kan fartøyet tidfestes til mellom år 1635 og år 1950. Med 68% sannsynlighet ligger prøven innenfor tidsrommet 1660 til 1890.

I og med at farkosten hadde et forholdsvist tynt sediment-dekke, og lot seg skjelne fra overflaten, er det mulig at den kan ha vært i drift så seint som i forrige århundre. Mer kunnskap om sedimentasjonshastigheten på stedet,

og et nærmere mål på hvor mye sediment som befant seg oppå båten i funnsituasjonen, kan sannsynligvis avgrense dateringen nærmere. Funnet er uansett spennende, med en spesiell konstruksjon, som kanskje har lang tradisjon bak seg.

Vennlig hilsen Norsk Sjøfartsmuseum, Dag Nævestad marinarkeolog.

Vi i historielaget hadde håpet på en mer presis datering av båten og vi kommer til å jobbe videre med saken. Kanskje det vil være mulig å få tatt en ny prøve til datering. Vi syns alle at båten er så spesiell at vi kan ikke gi oss med dette. Som vi skrev i fjor ligger båten på bunnen av vannet der den ble funnet.

HUNSBEDT RØR AS

Autorisert rørlegger

Tlf. 38 35 48 07 - Mobil: 975 16 331

**Det lønner seg å bruke
en rørleggermester**

24 timers døgnservice

Artikkelen, som følger, er skrevet til 50-års jubileet for Kvinesdal Arbeiderparti i 1975. Partiet er derfor Kvinesdal Arbeiderparti. Trælansfoss Arbeiderforening og Kvinesdal Arbeiderparti blei stifta same dagen, 3.mai 1925. Dei første åra var dei to styra så godt som identiske.

Vik er Tobias Vik. Han var med på stiftinga i 1925. T.Moi er Tønnes Moi.

I åra etter hundreårsskiftet var det i periodar sosialdemokratiske foreiningar i Kvinesdal. I 1920 eksisterte såleis Liknes Socialdemokratiske Forening og Rafoss Socialdemokratiske Forening.

Folkets hus er nå borte. Det brant ned i november 1998. I alle år hadde det vore både til glede og gru.

Folkets Hus

Av: Sigbjørn Risnes

Både Trælansfoss Arbeiderforening og partiet hadde store vansker med å få leid rom til sine møter og sammenkomster. Skolehusa var stengt for slike møter. Det eneste lokale som ikke var heilt stengt var «Losjen». Men Vik forteller at det alltid var vanskelig å finne nøkkelen. Det hendte møte blei holdt i skogen ved Losjen. Inne i huset var det strenge regler, ingen dans måtte forekomme.

Partiet beslutta da å bygge et Folkets Hus. T.Vik og Tollak Faret fikk i oppdrag å forhandle om tomt. Det var ei vanskelig sak. De som hadde tomter ville ikke selge til et Folkets Hus. Det lyktes endelig å få ei tomt, ett mål stort, for kr. 500, der Folkets Hus nå står. Tomta var bra nok, men Ytredalen og Lervikarbeiderne ville ha huset lenger ute i dalen.

Dette blei det en del strid om. Hans

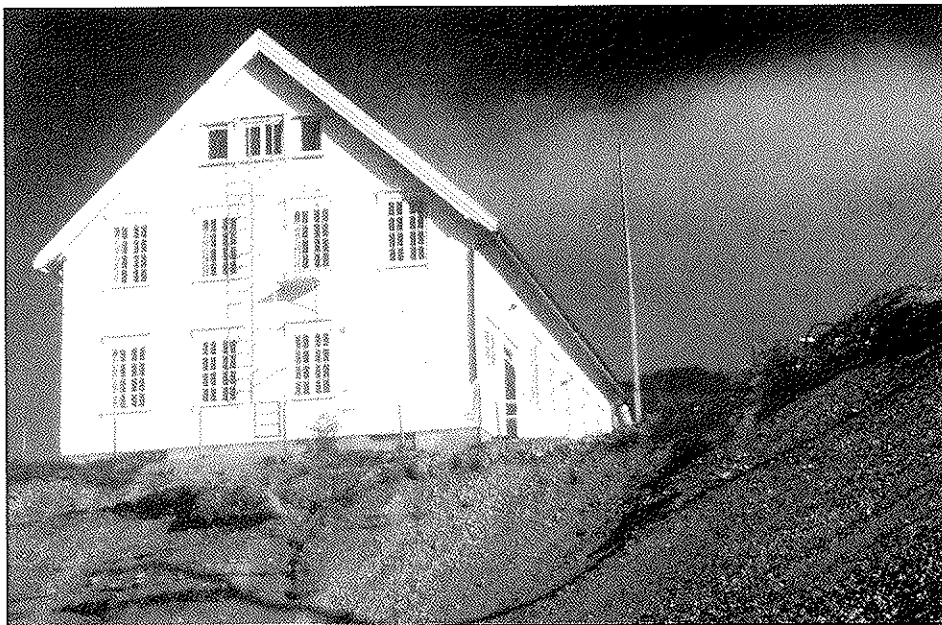
og Nikolai Nilsen fra Øye var enig om å bruke den tomta som var skaffa, og dette blei vedtatt. Så var det spørsmål om å få lån. Det blei gjort henvendelse til LO om lån av kr. 10000.

Svaret var at det måtte være med en fagforening som eier. Det blei enighet om at Trælansfoss Arbeiderforening og partiet skulle eie huset sammen, ved et fellesorgan, Representantskapet for Folkets Hus. Da gikk lånet på kr. 10000 fra LO i orden.

Skulle pengene strekke til måtte det mye dugnadsarbeid til. Graving og støyping av mur blei heilt utført på dugnad av partimedlemmer og fagforeningsmedlemmer fra Trælansfoss.

Det var ennå igjen noen penger fra Rafoss soc.-dem. Forening. Disse gikk stort sett med til å betale tomta og seiment.

Huset blei reist i 1931 etter anbud av

Folkets Hus 1998. Foto: Johannes Hamre.

Salve Egeland og Sigvald Espeland. Folkets Hus blei åpna i desember 1931. På innvielsesfesten kom inn kr. 329,25. På Øye blei også holdt en fest til Folkets Hus. Overskuddet som var på kr. 251,10 blei overrakt til kasseren av Nikolai Nilsen.

Det blei vanskelig å skaffe penger til avdrag på lånet. LO purra på om avdrag. Det var vanskelig i de dårlige tidene å få inn penger. I 1935 var gjelda auka til 12000 kroner. Etter framlegg fra Vik skulle en forsøke å få til filmframvisninger. Det skulle bare være for de som tegnet seg som medlemmer til kinoen. Storsalen var ikke bra til dette formålet. Så blei det igjen på dugnad gravet ut til kjeller og støypt

til kinolokale, med sitteplass til 150. T.Vik kjøpte filmene. T.Moi solgte billetter og bestilte filmer. For hver film måtte Moi til lensmannen for å få tillatelse, seinere blei det hver måned.

Da kommunen overtok kinodrifta var gjelda betalt, og vi hadde en reserve på kr. 6000. Seinere er huset gjort større, særlig storsalen. Etterhvert forfalt nok huset en del. I de siste åra er det foretatt store reparasjoner på taket, og lagt inn nye toaletter. Ellers er i 1975 kjellersalen pussa opp til god standard. Det er vaktmester som bur i huset og ordner med reinhold og tilsyn.

I forbindelse med Folkets Hus har partimedlemmer nedlagt et stort arbeid, som de har fått lite takk for.

Annonse

Agder Historielag

Kvinesdal Historielag er et av 49 lokale historielag i Aust- og Vest-Agder som er tilsluttet Agder Historielag. Agder Historielag har 1200 direkte medlemmer. Som direkte medlem får du årsskrift og medlemsbladet Egde. Siste årsskrift, nr.75, har mye stoff om Kvinesdal.

I tillegg arrangeres årsmøte, kurser, reiser m.m. Medlemmer av lokale historielag kan delta på disse. Her nevnes noen bøker og publikasjoner som laget selger:

Årsskrift nr 1 - 54 (noen utsolgte)	kr. 20,-
Årsskrift nr. 55 - 65 (noen utsolgte)	kr. 50,-
Årsskrift nr. 66 - 73 (noen utsolgte)	kr. 75,-
Årsskriftkatalog	gratis
Agders Historie 800 - 1350 (NY)	kr. 390,-
Agders Historie 1840 - 1920	kr. 390,-
Agders Historie 1920 - 1945	kr. 300,-

Medlemmer får 25% rabatt ved kjøp av årsskrifter for kr. 400,- eller mer. Porto og eksp. kommer i tillegg.

Årskontingent kr. 200,-

Innmelding / bestillinger sendes til:

Agder Historielag Postboks 136 4662 Kristiansand S.

«Flatbrødsoll» ved Fjotland Museum. Fra Kvinesdal Historielags tur 29/7-99.

Foto: Johannes Hamre.

Fremste rekke f.v: Halvor K.Solberg, Hedvig Gullestad, Marie Bakken, Øyvind Verås, Odd Hals. Midterste rekke f.v: Halvor Skappel, Einar Næss, Tordis Verås, Johannes Svendsen, Magne Egeland. Bakerste rekke f.v: Olaf W.Nilssen, Johannes Unhammer, Olav S.Aamot, Olav Skauge. Foto: Wilse.

Av: Harald Aamodt

Asbjørn Nilssen kom til å røpe for meg at hans bror, Johan Nilssen, hadde et bilde etter deres far, Olaf W. Nilssen, som var lønningssjef ved anleggsledelsens administrasjon på Åmot hos Olaus Aamodt og i Oline Nilsens hus, nå kalt «Det hvide hus».

Bildet viser noen av administrasjonsstaben på trappen til den gang Aamodts Hotel.

Johan Nilssen forteller anleggets historie slik at at hovedtrekkene kommer fram. Samtidig oppfordrer han andre til å fortelle enkelthistorier fra anleggstiden.

Med dette oppfordres medlemmer og andre lesere av lagets årsskrift om å gripe til pennen eller ta kontakt med Harald Aamodt.

Jernbaneanlegget Kristiansand - Moi 3. avdeling, Kvinesdal

Johan Nilssen forteller:

Geografisk er 3. avdeling fra midten av Kvinesheitunnelen, gjennom Auster- og Vesterdalen til midten av Gylandstunnelen. Anleggsdrift fra midten av 1930-årene til 1946-47.

Jernbaneanleggsdriften i Kvinesdal er nå blitt historie og kan være moden for en berettiget omtale i Kvinesdal Historielags årbok. Denne omtalen av jernbanebyggingen i Kvinesdal er i grove trekk å få frem hva dette dreide seg om.

Topografien i dalen bød på mye fjell og vann slik at tunneldrift, brobygging og 2 stasjonsområder var de arbeidene som skulle gjennomføres. Kvinesheitunnel vest (ca. 5 km) ble drevet med maskinboring og med lokomotivkraft for utkjøring av stenmassene til den store fyllingen som ruver på utsiden av tunnelen.

Tunnelene ved Moi, Jerstad, Om-land, Røynestad og Gyland øst ble drevet for håndboring og stenmassene kjørt ut på tipp for hånd og med hest.

Da de tyske okkupantene i 1940-årene bestemte å forsere anleggsdriften,

ble det også brukt maskinboring i Gylandstunnel øst. Littleåna ved Gjemlestad/Voran og Storåna ved Røynestad fikk sine jernbanebroer, og Sandvatn og Storekvina stasjoner ble anlagt. Elektrifiseringsarbeidene ble fullført med en omformerstasjon ved Sandvatn stasjon (senere satt ut av drift).

Anleggsledelsen med sin administrasjon var lagt til Liknes (Åmot), mens Kvinesheitunnel vest ble ledet av en oppsynsmann og arbeidene videre gjennom Austerdalen av en oppsynsmann. Det samme for Vesterdalen.

Strekningene var delt opp i flere arbeidslag ledet av en bas. Under de tyske okkupanters forsering av jernbaneutbyggingen var det i Kvinesdal sysselsatt ca. 1200 arbeidsfolk som kan deles inn i 3 kategorier, dvs. mer profesjonelle anleggsfolk (busen), bygdefolk og tvangsendte menn alt fra friserer til «diskenspringere» i hovedsak fra Østlandet (Oslo).

Fra 8. nov. 1939 var jeg oppsyns-